

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Krimināltiesisko zinātņu katedra

Bakalaura darbs

Aborta neatļauta izdarīšana

Saņemts

_____ katedra

201__g. ____._____

Sekretāres paraksts

Pilna laika klātienes nodaļas
6. semestra studente
Laila Piternika
lp07061

Zinātniskais vadītājs
Dr.iur., Diāna Hamkova

Rīga, 2010

Saturs

Ievads.....	3
1.Aborts Senajā pasaulē.....	5
1.2. Tiesību normas, kas regulējušas neatļauta aborta izdarīšanu Latvijas teritorijā.....	7
2. Starptautisko tiesību aktu analīze.....	11
3. Aborta neatļautas izdarīšanas sastāva analīze.....	22
3.1. Objekts.....	25
3.2. Objektīvā puse.....	26
3.3. Subjekts.....	29
3.4. Subjektīvā puse.....	32
3.5. Aborta neatļautas izdarīšanas norobežošana no jaundzimuša bērna slepkavības.....	35
4. Aborta neatļautas izdarīšanas tiesiskais regulējums citu Eiropas valstu kriminālkodeksos.....	38
Secinājumi un priekšlikumi.....	45
Annotation.....	47
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts.....	48
Pielikumi.....	51

Ievads

Bakalaura darba tēma ir „Aborta neatļauta izdarīšana. Aborti visur pasaulē tiek veikti jau vairāku gadsmistu garumā, bet tikai 19.gs. sāka ieviest izvēles grūtniecības pārtraukšanu. Taču tieši mūsdienās to veikšana ir īpaši aktualizējusies. Tas ir visiem zināms fakts, ka katru dienu pasaulē mirst tūkstošiem nedzimušu bērnu, mātēm izvēloties veikt abortu. Aborts uzskatāms par strīdīgu jautājumu no vairākām pusēm- gan no ētiskās, gan morālās un juridiskās un līdz ar to, sastopami gan aborta pretinieki, gan arī kaislīgi tā atbalstītāji. Tieši tāpēc autore izvēlējās šo tematu- lai noskaidrotu kas ir tie problēmjautājumi kāpēc valda tik divejāds uzskats par grūtniecības pārtraukšanu un izpētot LR likumdošanu, kas regulē grūtniecības pārtraukšanu, noskaidrotu vai tur atrodamas kādas nepilnības. Arī Latvijā tiek regulēts šis jautājums un krimināllikumā ir iekļauts pants par aborta nelikumīgu izdarīšanu.

Darba mērķis- neatļauta aborta izdarīšanas krimināltiesiskā nozīme.

Lai to realizētu, tika izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) Abortu pirmsākumu apskate pasaulē un Latvijas teritorijā spēkā esošajos tiesību aktos;
- 2) Starptautisko tiesību aktu analīze;
- 3) Dzīvības aizstāvības robežu noteikšana;
- 4) Nedzimuša bērna tiesības uz dzīvību un sievietes tiesības uz privātās dzīves organizēšanu
- 5) Spēkā esošo likumu par neatļauta aborta veikšanu analīze, Krimināllikuma 135.panta sastāva analīze;
- 6) Citu Eiropas valstu kriminālkodeksu izpēte par neatļauta aborta veikšanu;
- 7) Piedāvājumu izstrāde, kas varētu uzlabot normu efektivitāti par nelegālu abortu izdarīšanu.

Lai izvirzītais mērķis tiktu sasniegts, darbā tika izmantotas analītiskā, gramatiskā, kā arī salīdzinošā metode.

Darbs sastāvs no ievada, četrām nodaļām, secinājumiem un priekšlikumiem.

Darba pirmajā nodaļā tiks aplūkota vispārīga abortu aizsākumu vēsture, lai rastos priekšstats par to, kā arī normatīvie akti, kas neatļautu abortu veikšanu regulējusi Latvijas teritorijā sākot no 19.gs., kad Latvija atradās PSRS sastāvā līdz pat mūsdienām.

Darba otrajā daļā tiks aplūkoti vairāki starptautiskie tiesību akti, kuros ir regulēta aborta izdarīšana, un ar to saistītie jautājumi. Autore analizēs kā noteiktās normas aizsargā vēl nedzimuša bērna dzīvību un kā- sievietes grūtniecības stāvoklī, tiesības uz brīvu izvēli savas personiskās dzīves veidošanā. Tāpat arī centīsies, apskatot vairākas pasaulē atzītas teorijas, izprast ar kuru brīdi ieņemts bērns var tikt uzskatīts par personu, uz kuru varētu tikt attiecinātas tiesības uz dzīvību.

Darba trešajā nodaļā tiks analizēts Krimināllikuma 135.pants, tā saturs, nosakot objektīvo un subjektīvo pazīmju kopumu, ko tas satur.

Darba ceturtajā nodaļā tiek aplūkoti dažādu Eiropas valstu Kriminālkodeksi, kuri regulē neatļautu aborta izdarīšanu un salīdzināti ar Latvijā spēkā esošajām normām.

Darba noslēgumā tiks izvirzīti secinājumi par iepazītajiem materiāliem, kā arī piedāvāti priekšlikumi atklāto nepilnību novēršanai.

1.Aborts Senajā pasaulē.

Senās pasaules sabiedrībā aborts (latīniski *abortus*) –augļa dabīga noiešana vai mākslīga nodzīšana un jaundzimuša bērna tīša nonāvēšana bija visai izplatīta un nesodāma parādība, izņemot dažas valstis, kā, piemēram, Indija, Peru, kur abortu uzskatīja pat smagu noziegumu un paredzēja par to bargu sodu- līdz pat nāves sodam.¹

Jautājums par abortu seno grieķu medicīnā un ētikā ir viens no komplicētākajiem, un arī atbildes, ko medicīnas vēsturnieki uz to devuši, laika gaitā ir mainījušās. Neraugoties uz hipokratiskajā Zvērestā izteikto solījumu: “Es nedošu sievietei augļa nomirdināšanas līdzekli”, nav šaubu, ka ārsti, tāpat kā vecmātes, mācēja mākslīgi nodzīt bērniņu. Jāatzīmē, ka Zvērestu nodeva tikai viena noteikta ārstu skola, kurai arī citos jautājumos bija augstas prasības pret saviem mācekļiem un adeptiem un kurai rūpēja ārsta profesijas labā slava.²

Nevienā ginekoloģiskajā traktātā aborta veikšana netiek aplūkota no ētikas viedokļa. Tas pats vārds, kas apzīmē tīši izraisītu augļa bojāeju (*phthora*), tiek lietots arī attiecībā uz spontāno abortu, liecinot par to, ka ārstu uztverē nav pastāvējusi liela atšķirība starp abiem šiem aborta veidiem. Ginekoloģiskajos traktātos gan aprakstīti dažādi “augļa nodzīšanas” līdzekļi (*ekbolion*), tomēr vairumā gadījumu runāts par tā saucamo terapeitisko abortu: vai nu bērna saglabāšana apdraud mātes dzīvību, vai arī pats auglis ir nepilnīgi attīstīts vai gājis bojā. Tīša augļa “nomirdināšana” minēta tikai vienu reizi un atzīta par “vardarbīgu” operāciju, kas sievietes veselībai ir bīstamāka nekā dzemdības. Iespējams, ka arī Zvērestā solītā atteikšanās veikt abortu saistīta nevis ar nedzimušā bērniņa dzīvības aizsardzību, bet gan ar rūpēm par pašu sievieti. Senās Grieķijas filozofi Empidokls, Diogens uzskatīja, ka auglis mātes miesās nedzīvo un dzīvības sākumu saistīja ar bērna piedzimšanas brīdi. Pēc Aristoteļa domām, auglim no ieņemšanas brīža nebija dvēseles, un sievietei bija tiesības pārtraukt grūtniecību ar nosacījumu, ka viņa izpildījusi savu pienākumu valsts priekšā un dzemdējusi noteiktu skaitu bērnu. Platons, savukārt, ieteica abortu izmantot valsts interesēs un vērtēja to kā parastu parādību. Jāpatur prātā, ka grieķi nesodīti jaundzimušos varēja pamest un filozofi, kā Platons vai Aristotelis, pat ieteica mākslīgi pārtraukt grūtniecību, lai regulētu dzimstību. Antīkajā Grieķijā bērns tiesiski pilnībā piederēja tēvam, tāpēc, domājams, arī tie ārsti, kuri nebija nodevuši mums zināmo Zvērestu, apņēmās nomirdināt

¹ Liholaja V. Atbildība par nedzimuša un jaundzimuša bērna dzīvības apdraudējumu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. 8.lpp.

² Aborta vēsturiskā attīstība. <http://iaptieka.lv/?lapa=doctus2&id=456> (apskatīts 19.03.2010.)

augli tikai izņēmuma gadījumos un ar sievietes vīra vai aizbildņa piekrišanu.³ Balstoties uz šādiem uzskatiem, senajā Grieķijā un senajā Romā *nascitur* (vēl nedzimis bērns) tika uzskatīts par daļu no mātes iekšējiem orgāniem (*mulieris portio*), un likums to kā patstāvīgu tiesību subjektu neaizsargāja, tāpēc arī grūtniecības pārtraukšana nebija krimināli sodāma, bet tīki atstāta ģimenes galvas (*pater familias*) ziņā. Senie ēģiptieši, romieši, grieķi, franki, un vācieši uzskatīja jaundzimuša bērna slepkavību par dabisku vecāku varas izpausmi pār bērniem. Tiesības nonāvēt bērnu vienmēr piederēja ģimenes locekļiem vai arī tikai tēvam. Taču ar laiku likumdevējs sāka ierobežot mākslīgu grūtniecības pārtraukšanu, jo Romai bija nepieciešami karavīri kā arī tika konstatēta liela sieviešu mirstība pēc šādas iejaukšanās dabiskajās norisēs. Par aborta sodāmību jau izteicās Cicerons (106.-43.gads pirms mūsu ēras), bet Septīmija Severa laikā (mūsu ēras 146.-211.gads) aborts tika uzskatīts par noziegumu pret sievietes veselību, ko izdarījusi trešā persona, bet vēlāk arī par noziegumu pret ģimenes galvas tiesībām uz pēcnācējiem.

Ar laiku ģimenes vai tēva vara pār sava jaundzimušā dzīvību tika ierobežota. Jau senajā Ēģiptē pret vecākiem, kuri noslepkavoja savu bērnu, tika piemēroti ietekmēšanas līdzekļi: slepkavam trīs dienas un naktis bija jātur apkampienos noslepkavotā bērna liķis. Romā līdz pat mūsu ēras pirmajam gadsimtam, saskaņā ar Romuļa likumiem, kas vēlāk daļēji tika pārņemti XII tabulu likumos (*Leges Duodecim Tabularum*), tēvam bija tiesības lemt pār savu ģimenes locekļu dzīvību un nāvi (*ius vitae ac necis*), taču vecākiem bija tiesības noslepkavot savu bērnu līdz trīs gadu vecumam tikai gadījumā, ja bērns bija piedzimis kropls, vājš vai ērms. Līdz ar kristietības izplatīšanos paplašinājās arī atbildības robežas par abortu un jaundzimuša bērna slepkavību. Jau Justiniāna laikā (mūsu ēras 527.-565.gads) sāka atšķirt augli, kuram ir dvēsele un kuram tās nav. Par aborta izdarīšanu līdz četrdesmit pirmajai grūtniecības nedēļai sodīja ar izsūtīšanu, bet par tā izdarīšanu pēc šī laika bija paredzēts nāve sods.⁴

Kanoniskās tiesības, saskaņā ar principu „homo est qui est futurus” attieskme pret abortu bija tāda pati kā pret slepkavību. Tādējādi viduslaikos, kad baznīcas dogmas uzskatīja embriju (augli) par dvēselisku būtni, abortu- vēl nedzimuša bērna nomirdināšanu- atzina par vēl lielāku grēku nekā pieauguša cilvēka slepkavību, jo bērnam tika liegts kristības sakraments. Vēlāk viedoklis par vēl nedzimušu bērnu mainījās līdz pat mūsdienām, kad to vēl aizvien nevarētu nosaukt par viennozīmīgu.

³ Aborts vēsturiskā attīstība. <http://iaptieka.lv/?lapa=doctus2&id=456> (apskatīts 3.03.2010.)

⁴ Liholaja V. Atbildība par nedzimuša un jaundzimuša bērna dzīvības apdraudējumu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. 11.lpp.

1.2. Tiesību normas, kas regulējušas neatļauta aborta izdarīšanu Latvijas teritorijā

Apskatot tās tiesību normas, kas bijušas spēkā Latvijas teritorijā, jāsecina, ka paražu tiesībās un zemnieku kārtas tiesību avotos, neatrodam nekādu norādi, ka šāds jautājums tiktu risināts.

1918.gada decembrī Latvija pārņēma Krievijas 1903.gada Sodu likumus. Tajos, nosakot atbildību par aborta izdarīšanu un jaundzimuša bērna slepkavību, pie atbildības bija saucama māte, kas nomirdinājusi savu augli- saskaņā ar 465.pantu. Paredzamais sods bija ieslodzījums pārmācības namā uz laiku ne ilgāk par trim gadiem. Bet 466.pantā bija paredzēts ieslodzījums pārmācības namā tam, kas nomirdinājis grūtnieces augli.⁵ Zīmīgi ir tas, ka likumdevējs apskatāmās normas par augļa nomirdināšanu bija ievietojis 1903.gada Sodu likuma 22.nodaļā „Nonāvēšana”, tādējādi aizsargājot no apdraudzējuma nevis grūtnieces dzīvību un veselību, kā tas bija agrāk, bet vēl nedzimuša bērna dzīvību.⁶ Salīdzinājumam var atzīmēt, ka XX gadsimta sākumā lielākajā daļā valstu par jaundzimuša bērna slepkavību, ko izdarījusi bērna māte, bija paredzēts daudz mīkstāks sods nekā par parastu slepkavību.⁷

1933.gada 24.aprīlī Ministru kabinets Latvijas Republikas Satversmes 81.panta kārtībā izdeva jaunu Sodu likumu, kas stājās spēkā 1933.gada 1.augustā.⁸ Pēc pieņemtajiem papildinājumiem un grozījumiem 1903.gada Sodu likumu 465.pantā tika noteikta grūtnieces atbildība par to, ka viņa nomirdinājusi savu augli miesās, vai nodzenot to, vai pielaidusi citu personu izdarīt tādu augļa nomirdināšanu, bet 466.pantā- citas personas atbildības par augļa nomirdināšanu, diferencējot atbildību atkarībā no tā, vai augļa nomirdināšana izdarīta ar grūtnieces piekrišanu vai bez. Arī jaunie Sodu likumu noteikumi tika atstāti nodaļā „Nonāvēšana”, tāpat kā iepriekš atzīstot augļa nomirdināšanu par vienu no nonāvēšanas veidiem un paredzot aborta aizliegumu. Tajā pat laikā Sodu likumos tika ietverta jauna norma (466.1.pants), kura pieļāva grūtniecības pārtraukšanu īpašos gadījumos, nosakot, ka nav uzskatāma par noziedzīgu augļa nomirdināšana, kuru izdarījis ārsts, lai novērstu grūtnieces dzīvības apdraudējumu vai viņas veselības smagu

⁵ 1903.gada 22.marta Sodu likums. Tulkojums ar paskaidrojumiem par Sodu likumu piemērošanu Latvijā. Tieslietu ministrijas neoficiālais izdevums. Rīga, 1923.

⁶ Turpat

⁷ Liholaja V. Atbildība par nedzimuša un jaundzimuša bērna dzīvības apdraudējumu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. 15.lpp

⁸ Latvijas tiesību vēsture (1914.-2000.). – Rīga: LU žurnāla „Latvijas vēsture” fonds, 2000. 246.lpp.

satricinājumu.⁹ Tāpat saskaņā ar šo pantu par noziedzīgu augļa nomirdināšanu netika atzīta grūtniecības pārtraukšana, kuru pēc grūtnieces vēlēšanās izdarīja ārsts pirmajos trijos grūtniecības mēnešos, lai novērstu: 1) bērna piedzimšanu ar smagiem fiziskiem vai garīgiem traucējumiem; 2) bērna piedzimšanu, kurš ieņemts 517.-523.pantā norādītajos gadījumos; 3) bērna piedzimšanu, kas radītu smagu postu grūtniecei vai viņas ģimenei.

Identiski 1903.gada Sodu likumiem tika risināts jautājums arī par aborta izdarīšanas kriminalizēšanu, uzskatot augļa nomirdināšanu par nonāvēšanas veidu. Pie kriminālatbildības par augļa nomirdināšanu bija saucama pati grūtniece, blakuspersona, kurai sodu noteica atkarībā no tā, vai auglis nomirdināts ar vai bez pašas grūtnieces vēlēšanās, nomirdināšanā vainīgais ārsts un vecmāte, kuriem tiesa varēja aizliegt praksi uz laiku no viena līdz pieciem gadiem un spriedumu izsludināt. Tāpat kā iepriekš no atbildības par augļa nomirdināšanu tika atbrīvots ārsts, ja nomirdināšana izdarīta: 1) lai novērstu grūtnieces dzīvības apdraudējumu vai viņas veselības smagu satricinājumu, un 2) ar grūtnieces piekrišanu pirmajos trijos grūtniecības mēnešos, lai novērstu bērna piedzimšanu ar smagiem garīgiem vai miesīgiem trūkumiem, vai bērna piedzimšanu, kurš ieņemts ar tādiem noziegumiem kā izvarošana, asinsgrēks un kopošanās ar pavedinātu personu, ja pirms nomirdināšanas celta attiecīga sūdzība. Sākotnēji grūtniecības pārtraukšana tika pieļauta arī tad, ja tā varētu radīt postu bērna iznēsāšanai vai ģimenei, taču 1935.gada 12.martā, izdarot papildinājumus un grozījumus Sodu likumā, norāde uz sociālo indikāciju tika svītrotā, iespējams, tādēļ, ka to varēja pārāk plaši tulkot.¹⁰

Pēc Latvijas Republikas okupācijas un tās iekļaušanas padomju Savienības sastāvā, Latvijā par galveno krimināltiesību avotu kļuva Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas 1926.gada kriminālkodekss,¹¹ (turpmāk- KPFSR kriminālkodekss), kas bija spēkā Latvijas teritorijā līdz 1961.gada 31.martam.¹² Jautājums par grūtniecības pārtraukšanas kriminalizēšanu Krievijas federācijā tika pārskatīts vairākkārt, 1913.gadā nolemjot, ka grūtniece, kura izdarījusi sev abortu, nav saucama pie kriminālatbildības, bet ārstiem ir jāatbild tikai tādā gadījumā, ja aborts ir izdarīts aiz mantkārības, taču jau Krievijas Federācijas 1922.gada kriminālkodeksā pašas grūtnieces vai ārsta izdarīta grūtniecības pārtraukšana tika dekriminalizēta. Kodeksā bija tikai viens-

⁹ Turpat

¹⁰ Latvijas tiesību vēsture (1914.-2000.). – Rīga: LU žurnāla „Latvijas vēsture” fonds, 2000. 276.lpp.

¹¹ KPFSR Kriminālkodekss. Ar grozījumiem līdz 1944.gada 15.aprīlim. Oficiāls teksts ar pielikumiem un sistematizētiem materiāliem pantu kārtībā. – Maskava: PSRS Tieslietu tautas komisariāta Juridiskā izdevniecība, 1944.

¹² Liholaja V. Atbildība par nedzimuša un jaundzimuša bērna dzīvības apdraudējumu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. 21.lpp

146.pants, kurš vērsās pret grūtniecības pārtraukšanu, ko izdarījušas personas, kam nav attiecīgās medicīniskās izglītības, vai arī tas izdarīts nepienācīgos apstākļos.¹³ Sodis tika paaugstināts, ja aborts izdarīts bez grūtnieces piekrišanas vai tā rezultātā iestājusies sievietes nāve.

1924.gada novembrī KPFSR Veselības aizsardzības komisariāts izdeva instrukciju, saskaņā ar kuru abortus drīkstēja izdarīt: 1)vientuļām bezdarbniecēm; 2)vientuļām strādniecēm, kurām jau ir viens vai divi bērni; 3)precētām sievietēm, kurām jau ir daudz bērnu; 4)barojošām mātēm.¹⁴

KPFSR 1926.gada kriminālkodeksa 140.pants bija spēkā līdz 1936.gada 27.jūnijam, kad PRSR Centrālā Izpildkomiteja Un Tautas Komisāru Padome pieņēma lēmumu „Par abortu aizliegumu, materiālās palīdzības palielināšanu dzemdētājām, valsts palīdzības noteikšanu daudz bērnu ģimenēm, dzemdību namu, bērnu dārzu tīklu paplašināšanu, kriminālatbildības pastiprināšanu par alimentu nemaksāšanu un par dažām izmaiņām likumdošanā par laulības šķiršanu.” Aborts, saskaņā ar šo lēmumu, bija atļauts tikai gadījumos, kad grūtniecība apdraudēja sievietes veselību vai dzīvību, vai gadījumos, kad bērnam no vecākiem vareja iedzimt kāda smaga slimība, un to varēja izdarīt tikai dzemdību namos un slimnīcās.¹⁵ Saskaņā ar šo lēmumu tika izdarīti attiecīgiem grozījumi KPFSR 1926.gada kriminālkodeksā, līdztekus citu personu atbildībai par aborta izdarīšanu grūtniecei paredzot arī grūtnieces atbildību, ja viņa sev izdarījusi grūtniecības pārtraukšanu vai nu ar kādas personas palīdzību, vai patstāvīgi.

1954.gada 5.augustā PSRS Augstākās Padomes Prezidijs izdeva dekrētu par kriminālatbildības atcelšanu grūtniecēm par aborta izdarīšanu, saglabājot kriminālatbildību personām, kas izdara nelikumīgus abortus, un personām, kas piespiež grūtnieces izdarīt abortu.¹⁶ 1967.gada Latvijas PSR Mazā Enciklopēdija norāda, ka aborts ir grūtniecības izbeigšana pirms 28 grūtniecības nedēļām.¹⁷ Aborts var būt patvaļīgs (spontāns), ja tas iestājas saslimšanas vai traumas gadījumā un mākslīgs. PSRS AP Prezidija 1955.gada 23.oktobra dekrēts „Par aborta aizlieguma atcelšanu”, kurā tika akcentēts, ka tagad sieviete pati var izlemt par savu grūtniecību un dod iespēju katrai sievietei medicīniskās iestādē

¹³ Deksnis Z. Latvijas arhīvi. Vēsture. http://www.arhivi.lv/sitedata/ZURNALS/zurnalu_raksti/77-120-VESTURE-Deksne.pdf (apskatīts 22.04.2010.)

¹⁴ Liholaja V. Atbildība par nedzimuša un jaundzimuša bērna dzīvības apdraudējumu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. 23.lpp

¹⁵ Krimināltiesības Latvijas PSR.<http://turiba2.valsts.lv/vesture/13.2.php> (apskatīts 25.04.2010.)

¹⁶ Par kriminālatbildības atcelšanu grūtniecēm par aborta izdarīšanu: PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1954.gada 5.augusta dekrēts// PSRS Augstākās padomes ziņotājs, 1954, Nr.4.

¹⁷ Latvijas PSR Mazā Enciklopēdija. I sējums. Rīga: Izdevniecība Zinātne, 1967.19.lpp

pārtraukt grūtniecību līdz 12. grūtniecības nedēļai. Mākslīgs aborts, ko izdara ārsts slimnīcas apstākļos, ir medicīnisks un legāls. Grūtniecības mākslīga pārtraukšana ārpus medicīniskas iestādes ir noziedzīgs jeb krimināls aborts. Par nelikumīgu aborta izdarīšanu, kā arī par sievietes pierunāšanu to izdarīt, paredzēta kriminālatbildība (LSPR KK 113. un 114.pants). Noziedzīgi aborti parasta izraisa smagus sarežģījumus, kuru rezultātā var iestāties nāve.¹⁸ Ja grūtniecība ir ilgāka par 12 nedēļām, ārstniecības iestādē abortu izdara tikai tad, ja grūtniecības turpināšanās apdraud sievietes veselību. Mākslīgs aborts, ko izdara grūtniece pati vai kāda cita persona ārpus ārstniecības iestādes, ir krimināls aborts. Cilvēki, kas izdara, vai cenšas izdarīt mākslīgus abortus ārpus slimnīcas, tiek saukti pie kriminālatbildības saskaņā ar LPSR kriminālkodeksa 113. un 114.pantu.¹⁹

Latvijas PSR 1961.gada kriminālkodekss (kopš 1991.gada 29.augusta- Latvijas kriminālkodekss), kurš ar grozījumiem bija spēkā līdz 1999.gada 1.aprīlim, 113.pantā paredzēja atbildību par abortu, ko ārsts izdarījisārpus slimnīcas vai citas ārstniecības iestādes, vai arī ārstniecības iestādē, bet bez likumīga pamata (panta primā daļa). Panta otrajā daļā tika paredzēta pastiprināta atbildība par aborta izdarīšanu antisanitāros apstākļos vai ja to izdarījusi persona, kurai nav augstākās medicīniskās izglītības, bet panta teršajā daļā- par aborta nelikumīgu izdarīšanu atkārtoti, vai ja grūtniecības pārtraukšana izraisījusi sievietes nāvi vai citas smagas sekas.²⁰

Krimināllikuma, kurš stājās spēkā 1999.gada 1.aprīlī, 135.pants no Latvijas kriminālkodeksa 113.panta atšķiras tikai ar to, ka aborta neatļautas izdarīšanas kvalificējošo pazīmju klāsts papildināts ar norādi uz aborta izdarīšanu pret grūtnieces gribu.²¹

¹⁸ Latvijas PSR Mazā Enciklopēdija. I sējums. Rīga: Izdevniecība Zinātne, 1967.20.lpp

¹⁹ Populārā medicīnas enciklopēdija. Galvenā enciklopēdiju redakcija. Rīga, 1984. 9.lpp.

²⁰ Latvijas Kriminālkodekss: LR likums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1992.

²¹ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 17.jūnijs, Nr. 199/200.

2. Starptautisko tiesību aktu analīze

Aborta (no latīņu valodas *abortus* – grūtniecības stāvokļa priekšlaicīga dabiska izbeigšanās vai mākslīga pārtraukšana) izdarīšana ir negribētas grūtniecības pārtraukšana, iznīcinot embriju vai augli. Otrais pasaules karš uzskatāms par lūzuma punktu pēc kura sāka strauji pieaugt dažādu starptautisko organizāciju skaits un cilvēka pamattiesības, kā arī izvēles brīvība tika nostādīta augstāk kā jebkad agrāk, ko jurisprudencē reglamentē Apvienoto Nāciju starptautiskie juridiskie dokumenti, dažādas reģionālās konvencijas, kā arī valstu nacionālā likumdošana, kas pauž visas pasaules atzītus cilvēktiesību standartus.²² Cilvēktiesības ir skaidras, precīzas un konkrētas tiesību normas, kas ir ietvertas starptautiskos dokumentos, Latvijas Satversmē un likumos. Cilvēktiesības veido demokrātiskas un tiesiskas valsts pamatu. Latvijas Republika, jau 1990. gada 4. maijā atjaunojot neatkarību, pievienojās 51 cilvēktiesību dokumentam, tādējādi savu iedzīvotāju un starptautiskās sabiedrības priekšā apliecinot apņēmību sargāt un aizstāvēt cilvēktiesības. Savukārt 1998.gada 15.oktobrī atsevišķa, 8. nodaļa – Cilvēka pamattiesības, tika iekļautas Latvijas Republikas Satversmē. Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās Asamblejas 1948. gada 10.decembrī pieņemtās Vispārējās cilvēka tiesību deklarācijas 3.pantā ierakstīts, ka ikvienam ir tiesības uz dzīvību, brīvību un personas neaizskaramību.²³ Cilvēktiesības ir efektīvs indivīda "juridiskais ierocis" cīņā pret daudzkārt spēcīgāko valsti un var tikt izmantots, pirmkārt, jau kā indivīda tiesības uz aizsardzību pret valsts iejaukšanos viņa brīvībā.²⁴ Tiesiskā aspektā, vērtējot jautājumu par mākslīgi izraisītu abortu un tā legalizāciju normatīvajos aktos, nākas nedaudz pakavēties pie valsts tiesību pamatiem. Valstij, kas vēlas kļūt par patiesi demokrātisku un tiesisku, ir jāļauj cilvēktiesībām caurstrāvēt gan publiskās, gan privātās tiesības, arvien vairāk caurvijot privāto tiesību sfēru. Gadījumā, ja valsts vēlas noteikt iespējamus rīcības modeļus privātajās tiesībās, tai būtu jāaplūko šie jautājumi caur cilvēktiesību prizmu. Papildinot Satversmi ar nodaļu par cilvēktiesībām, šīs tiesības atzītas par valstij saistošām, tās 93.pantā nosakot, ka "ikviena tiesības uz dzīvību aizsargā likums".²⁵

²² Starptautiskās cilvēktiesību normas un dokumenti.

<http://lv.wikipedia.org/wiki/Cilv%C4%93kties%C4%Abbas> (apskatīts 11.03.2010.)

²³ ANO Ģenerālās Asamblejas 1948. gada 10. decembra Vispārējā cilvēktiesību deklarācija.

http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=49 (apskatīts 12.03.2010.)

²⁴ Cilvēktiesības. <http://www.tiesibsargs.lv/lat/cilvektiesibas/> (apskatīts 11.03.2010.)

²⁵ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Pieņemts Latvijas Republikas satversmes Sapulcē 15.02.1922.; Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr.43.

Personas pamattiesības nostiprinātas arī 1966.gada 16.decembra Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 6.panta pirmajā daļā, kurš nosaka, ka: „Katram cilvēkam no dzimšanas ir tiesības uz dzīvību. Šīs tiesības jāaizsargā ar likumu. Nevienam nedrīkst patvarīgi atņemt dzīvību.”²⁶ Tas pilnā mērā attiecināms uz ikvienu cilvēku, neatkarīgi no viņa dzīvotspējas, vecuma, izglītības, nodarbes, dzīves veida un citiem personību raksturojošiem faktoriem. Izlasot šīs, tikko minētās normas, ir skaidrs, ka dzīvība ir katra cilvēka fundamentāla tiesība- visaugstāk vērtētā un līdz ar to visaizsargājamākā. Taču, nozīmīgs un tādēļ arī diskutabls ir jautājums par cilvēka dzīves robežas apzināšanās- no kura brīža šī fundamentālā tiesība uz dzīvību var tik attiecināta uz ieņemtu, taču vēl nedzimušu bērnu. Mūsdienu Rietumu sabiedrībā valdošā pirmsteorētiskā intuīcija stingri atbalsta normu, ka tīši nogalināt nevainīgu cilvēku ir morāli nepareizi. Šāda nogalināšana ir nepieļaujama, jo to nosaka morālais statuss, ko mēs piešķiram cilvēkam. Tajā pašā laikā mums, šķiet, nav analogiskas, neapstrīdamas morālās intuīcijas attiecībā uz cilvēka embriju un augli. It īpaši embrija stadija krasi atšķiras no mūsu priekšstata par to, kas ir cilvēks; vienlaikus tas tomēr ir cilvēka embrijs. Šajā jautājumā pirmsteorētiskās intuīcijas var būt krasi atšķirīgas; to atspoguļo pat izvēlētā terminoloģija – viens un tas pats objekts, atkarībā no autora pārlicības, var tikt nosaukts gan par ”nedzimušu bērnu”, gan grūti iztulkojamā vārdā *conceptus* (no angļu *conception* – bērna ieņemšana), viena un tā pati rīcība – par ”nogalināšanu” vai ”grūtniecības pārtraukšanu”.²⁷ Lai labāk izprastu šo jautājumu, apskatīsim to no medicīniskā viedokļa. Lai gan cilvēka individuālā attīstība līdz piedzimšanai (parasti 9 mēnešus) ir pakāpeniska, tomēr šajā periodā mēdz izšķirt „embriju” stadiju un „augļa” stadiju. Pirmajās 8 nedēļās pēc apaugļošanās topošais cilvēks tiek saukts par „embriju”, kas nozīmē ”iekšējā augšanu”. Šis periods, kas tiek saukts par embrionālo periodu, raksturojas ar to, ka tiek izveidotas visas nozīmīgākās ķermeņa sistēmas. Sākot no 8 nedēļu beigām līdz grūtniecības noslēgumam topošais cilvēks tiek saukts par „augli”, kas nozīmē ”vēl nedzimis mazulis”. Šajā periodā, ko sauc par augļa attīstības periodu, ķermenis aug lielāks un sāk darboties tā sistēmas. Šīs abas stadijas atšķiras ar to, ka auglim ir parādījusies morfoloģiska un anatomiska līdzība ar cilvēka organismu (lai gan jau 6. nedēļā var izšķirt seju, rokas, kājas, pirkstus, funkcionē sirds, var konstatēt kustības, kā arī smadzeņu aktivitāti). 6 nedēļās galvas smadzeņu puslodes aug nesalīdzināmi ātrāk par citiem smadzeņu sektoriem. Aknās, kur patreiz atrodas limfocīti, izveidojas asins šūnas.

²⁶ ANO 1966.gada 16.decembra Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/pptpakc.htm> (apskatīts 13.03.2010.)

²⁷ Brāzma G. Cilvēka embrija un augļa morālais statuss. *Latvijas Universitātes Raksti. Filosofija 2005*, 687.sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 2005 29. lpp

Šīm baltajām asins šūnām ir ļoti svarīga nozīme imūnās sistēmas attīstībā. Diafragma, primārais muskulis, kas tiek lietots elpošanas procesā, 6 nedēļās ir jau gandrīz izveidojusies. Primitīva smadzeņu aktivitāte ir novērota jau 6 nedēļās un 2 dienās. Kaulu veidošanās, jeb pārkaulošanās, sākas ar atslēgas kaulu un kauliem augšējā un apakšējā žoklī. Sirds ar 4 kambariem ir jau gandrīz gatava. Sirds pukst vidēji 167 reizes minūtē. Sirds elektriskā aktivitāte, kas novērota 7 1/2 nedēļās, ir viļņveidīga un līdzīga pieaugušajiem.²⁸

Taču pēc 8.nedēļas, kad embrijs tiek pārdēvēts par augli,tas var satvert objektu, kustināt galvu uz priekšu un atpakaļ, atvērt un aizvērt žokli, kustināt mēli, nopūsties un staipīties. Nervu receptori sejā, roku plaukstās un kāju pēdās var sajust vieglu pieskārienu. Straujā augšana laika posmā no 9 līdz 10 nedēļām palielina ķermeņa svaru par vairāk nekā 75%. Lielākajai daļai kaulu novērojama pārkaulošanās. Pēc 10 nedēļām kopš apaugļošanās brīža izveidojas unikāli pirkstu nospiedumi. Lai arī dzimums tiek noteikts jau apaugļošanās laikā, tagad var noteikt atšķirību starp vīrieti un sievieti ārējos dzimumorgānos.²⁹ Pamatojoties uz tikko minēto, autoresprāt, abortu legāli atļaut veikt līdz 12. grūtniecības nedēļai, kad auglis jau ir pielīdzināms mazam cilvēkam ir pārāk ilgs periods, un pamatotāk būtu to atļaut darīt līdz grūtniecības 8.nedēļai, kad ieņemtais bērns tiek dēvēts par embriju un tas nav paspējis attīstīties tik tālu. Šeit jāpiebilst, ka minētie jēdzieni „embrijs” un „auglis” nav ieviesti visās valstīs un to normatīvajos aktos. Abu šo jēdzienu nodalīšanas posmi atšķiras un ir avoti, kuri definē embrija stadiju laika posmā no apaugļošanās (dzimumšūnas) līdz piedzimšanas brīdim. Tādējādi, vieni embriju pielīdzina dzimumšūnai, kamēr citi- jaundzimušam bērnam. Šī abu jēdzienu nekonkrētība rada problēmas, nosakot ar kuru brīdi gaidāmajam bērnam būtu jāpiešķir jau minētās tiesības uz dzīvību. Šo jēdzienu ieviešana un līdz ar to- vienota izpratne, varētu to manāmi atvieglot un radīt lielāku vienprātību. Varētu jautāt – tieši kādas konkrētas īpašības cilvēkam piešķir to morālo statusu, kas padara vislielākā mērā morāli nepareizu nevainīga cilvēka tīšu nogalināšanu? Ja, atbildot uz šo jautājumu, izdotos atklāt to morālā aspektā būtisko, to īpašību vai īpašības, kas cilvēka nogalināšanu padara amorālu, tad atliktu noskaidrot, vai cilvēkam embrija un augļa stadijā arī piemīt identiskas vai vismaz būtiski līdzīgas īpašības.³⁰

²⁸ Embryonic Development: 6 to 8 Weeks

http://www.ehd.org/resources_bpd_illustrated.php?page=8&language=56 (apskatīts 22.04.2010.)

²⁹ Human embryous. http://www.ehd.org/resources_bpd_illustrated.php?page=10&language=56 (apskatīts 22.04.2010.)

³⁰ Brāzma G. Cilvēka embrija un augļa morālais statuss. *Latvijas Universitātes Raksti. Filosofija 2005*, 687.sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 2005 27. lpp

Kā jau tika minēts, teorijas par šo jautājumu ir daudz un dažādas, filosofi šādas problēmsituācijas raksturo, piemēram, kā vērtību plurālismu, vērtību nesamērojamību vai morālo dilemmu neizbēgamību. Taču, lai tiesību normas, kurās paredzēta cilvēka dzīvības aizsardzība, varētu attiecināt uz embriju vai augli, jānoskaidro ar kuru brīdi attiecībā uz zigotas, embrija, augļa, jaundzimušā, bērna morālo statusu tas var tik uzskatīts par dzīvu būtni, uz kuru šīs tiesības attiecas. Tas ir svarīgi tādēļ, ka, atkarībā no tā, kāda ir atbilde, mainās arī aborta vērtējums. Tādējādi- ja pieņemam, ka embrijs vai auglis nav cilvēks ar no tā izrietošajām tiesībām, tad grūtniecības pārtraukšana un šī gaidāmā bērna nonāvēšana kļūst par personisku un pašas sievietes individuālu lietu. Turpretim, ja pieņemam pretējo,- ka embrijs vai auglis ir cilvēciska būtne, tad tā nonāvēšana skar ne tikai sievieti, jo tādā gadījumā tiek pārkāptas ikkatram garantētās cilvēktiesības. Aplūkojot šo jautājumu, autore konstatēja, ka arī šeit nevalda vienprātība. Pasaule ir izstrādāta un turpina izstrādāt dažādas teorijas par šo jautājumu.

Daži no mūsdienu bioētiķiem, piemēram, Pīters Singers (*Singer*) un Maikls Tūlijs (*Tooley*), pārstāv viedokli, kuru pēdējā laikā tā kritiķi mēdz dēvēt par «personismu». Šie filosofi jēdzienu «persona» saprot nevis kā identisku jēdzienam «cilvēks», «cilvēciska būtne» (*human being*), bet gan kā būtni, kam piemīt vairākas spējas un īpašības. Šo spēju uzskaitījums nav stingri noteikts, bet parasti kā būtiskākās min racionalitāti, sevis kā laikā eksistējoša subjekta apzināšanās spēju, apzinātu vēlmi dzīvot, apzinātas nākotnē vērstas intereses. Šādi definējot, tiek pausts uzskats, ka tiesības uz dzīvību piemīt vienīgi personām – būtnēm, kuras pašreizējā attīstības stadijā apzinās sevi kā laikā eksistējošus subjektus un kurām ir apzināta vēlme dzīvot. To mēģina pamatot šādi – apdraudēt otra tiesības uz kaut ko nozīmē neko citu kā apdraudēt otra apzinātu interesi to iegūt vai paturēt. Konkrēti šajā gadījumā apzināta interese dzīvot var būt vienīgi būtnei, kura vismaz saprot jēdzienu «es» (kā laikā eksistējoša būtne). Viņu skatījumā ne cilvēka embrijiem, ne augļiem nav tiesību uz dzīvību.³¹ To pašu varam secināt uz mirkli pievērsoties tiesiskajam regulējumam Latvijā-pamatojoties uz Krimināllikuma 119. panta saturu, var secināt, kurā brīdī valsts likumdevējs sāk aizsargāt dzīvību. Proti, šajā krimināltiesību normā paredzēta atbildība mātei, kura, būdama dzemdību izraisītā psihiskā un fizioloģiskā stāvokļa ietekmē, jau dzemdību laikā tīši nonāvē savu jaundzimušo, tādējādi dzīvības sākums krimināltiesību izpratnē saistās ar dzemdību procesu vai vēl precīzāk – brīdi, kad jaundzimušais dzemdību procesā sāk parādīties no mātes dzemdību ceļiem, sāk atdalīties no mātes miesām. Taču no

³¹ Brāzma G. Cilvēka embrija un augļa morālais statuss. *Latvijas Universitātes Raksti. Filosofija* 2005, 687.sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 2005 23. lpp

tā izdarāms vēl viens būtisks secinājums – likumdevējs ar Krimināllikuma XII nodaļā ietvertajām normām nedzimušu dzīvību neaizsargā.³²

Līdzīgu uzskatu pauž arī jau pieminētā 1966.gada 16.decembra Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 6.panta pirmajā daļā, kura nosaka, ka katram cilvēkam no dzimšanas ir tiesības uz dzīvību. Šīs tiesības jāaizsargā ar likumu.³³ Skaidri definējot, ka šīs tiesības pienākas no piedzimšanas brīža, ar to ļaujot saprast, ka tiesības uz dzīvību ir subjektīvas tiesības un klasiskajā izpratnē subjektīvās tiesības ir atkarīgas no subjekta apziņas un gribas, citiem vārdiem sakot, tās ir tiesības tad, kad persona, kam tās pieder, var tās izmantot, ar to palīdzību noteikt savas konkrētas darbības, radīt pienākumus citiem un tā tālāk.³⁴ Vadoties pēc principa „Tu nevari otram atņemt to kā viņam nemaz nav.” Tātad šādā interpretējumā tiesības uz dzīvību pieder tikai tiesību subjektam- dzimušai personai.

Turpinot apskatīt Krimināllikuma XIII nodaļu “Noziedzīgi nodarījumi pret veselību” un ietvertajam 135. pantam “Aborta neatļauta izdarīšana”, secinam, ka paredzēta atbildība nevis par grūtniecības kā tādas pārtraukšanu, bet gan par aborta izdarīšanas speciālo noteikumu pārkāpšanu, par tiešo apdraudējuma objektu atzīstot grūtnieces veselību un dzīvību. Tā kā runāt par kādu papildu interešu aizskārumu, proti, kaitējuma nodarīšanu auglim, nav pamata, jo tādas norādītajā pantā nav ietvertas. Var pilnībā pievienoties uzskatam, ka “augļa tiesības piedzimt nedz šajā krimināltiesību normā, nedz Krimināllikumā vispār netiek ņemtas vērā”.³⁵ Abortu aizstāvju uzskatu par nedzimušu bērnu savulaik skaidri formulēja ASV Augstākā tiesa spriedumā *Roe v. Wade* 410 US. 113 (1973).³⁶ Vientuļa grūtniece *Roe* vērsās tiesā, apstrīdot Teksasas Štata abortu likuma atbilstību ASV konstitūcijai. Minētais likums leģitimēja tikai tādu abortu, kas veikts medicīniskos nolūkos, t.i., lai glābtu sievietes dzīvību. Tiesu praksē nostiprinātais princips postulēja, ka tikai tās personiskās tiesības, kuras var uzskatīt par fundamentālām, vai kuras pamatotas personas brīvības jēdzienā, var tikt saistītas ar privātumu. Tātad bija jāizšķir jautājums vai sievietes tiesības pieņemt lēmumu par grūtniecības pārtraukšanu ir uzskatāmas par absolūtām. Tiesa atzina sievietes tiesības uz privātumu, kas sevī ietver arī

³² Liholaja V. Bioētika un krimināltiesības. *Latvijas Universitātes Raksti. Juridiskā zinātne 2008, 740.*

Rīga: Latvijas Universitāte, 2008. 21. lpp

³³ ANO 1966.gada 16.decembra Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām.
<http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/pptpakc.htm>

³⁴ Liholaja V. Bioētika un krimināltiesības. *Latvijas Universitātes Raksti. Juridiskā zinātne 2008, 740.* Rīga: Latvijas Universitāte, 2008. 9. lpp

³⁵ Liholaja V. Bioētika un krimināltiesības. *Latvijas Universitātes Raksti. Juridiskā zinātne 2008, 740.* Rīga: Latvijas Universitāte, 2008. 11. lpp

³⁶ U.S. Supreme Court *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113 (1973)

<http://supreme.justia.com/us/410/113/case.html> (apskatīts 10.03.2010.)

tiesības uz abortu, taču tai pat laikā tiesības uz abortu nav atzīstamas par absolūtām. Šīs tiesības var tikt pakļautas ierobežojumiem, lai īstenotu valsts intereses veselības aizsardzībā, medicīnas standartu uzturēšanā un vēl nedzimušas dzīvības aizsardzībā. Tiesa noteica, ka grūtniecības pārtraukšana līdz 12. grūtniecības nedēļai ir ārsta un pacientes kompetencē, taču turpmākajā grūtniecības periodā ārstam rodas pienākums izvērtēt veselības aspektu, kas var būt pamats grūtniecības pārtraukšanai.

Tas mums ļauj secināt, ka, kaut arī tiesu praksē nav precedenta, kas atzītu, ka augli, kas attīstās sievietes dzemdē var uzskatīt par “personu”, uz ko attiektos konstitucionālais dzīvības aizsardzības princips, tiesa, saistot dzīvības rašanās brīdi ar ieņemšanas brīdi, nostiprina valsts likumīgās tiesības nodrošināt dzīvības aizsardzības principa īstenošanu. Turpinot apskatīt starptautiskus tiesību aktus, un pievērsties pretējā viedokļa aplūkošanai, jāmin Apvienoto Nāciju Organizācija, kura, ņemot vērā to, ka „bērnā viņa fiziskā un garīgā brieduma trūkuma dēļ ir nepieciešama īpaša aizsardzība un gādība, ieskaitot arī pienācīgu tiesisku aizsardzību, kā pirms, tā arī pēc dzimšanas,” pieņēmusi vairākus starptautisko tiesību aktus, kas reglamentē bērna tiesības. Piemēram, 1959.gada 20.novembra Bērnu tiesību deklarāciju³⁷ un 1989.gada 20.novembra Konvencija par bērnu tiesībām.³⁸ Šie minētie tiesību akti ļauj nonākt pie pārlicības, ka tiesības uz dzīvību attiecas arī uz vēl nedzimušu, mātes miesās esošu augli. Šis ir viens no retajiem tiesību aktiem, kurā tiek minēta bērna aizsardzība ne tikai pēc, bet arī pirms dzimšanas. Šādu viedokli pārstāv uzskats, ka jau apaugļotajai olšūnai ir savs, no mātes atšķirīgs ģenētiskais kods. Bērns jau kopš ieņemšanas brīža ir atsevišķs ķermenis, tātad aborts – šī ķermeņa iznīcināšana- ir slepkavība. Tam, ka šis bērns ir mātes miesās, nav nekādas nozīmes. Embrioloģijas profesori, runājot par bērna cilvēktiesībām, raksta: „Cilvēka attīstība ir nepārtraukts process, kontinuuums, kas iesākas apaugļošanās brīdī. Piedzimšanas brīdis nav būtiski izšķirošs vairumam organisma sistēmu, kuru attīstība turpinās un kuras savu briedumu sasniedz dažādos laika periodos pēc piedzimšanas. Visā pirmspiedzimšanas periodā nav konstatējams kāds bioloģisks pārejas moments, pirms kura auglis vēl nebūtu apzīmējams par cilvēku un pēc kura auglis tāds būtu: visa pirmspiedzimšanas attīstība ir nepārtraukts process, kas turpinās pēc piedzimšanas.”³⁹ Pētnieki atzīst, ka jau tai mirklī,

³⁷ ANO 1959.gada 20.novembra Bērnu tiesību deklarācija.

<http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/berndekl.htm> (apskatīts 11.03.2010.)

³⁸ ANO 1989.gada 20.novembra Konvencija par bērnu tiesībām.

<http://www.humanrights.lv/doc.vispaar/bernkonz.htm> (apskatīts 2.03.2010.)

³⁹ Dzīvībai. http://www.luteranidzivibai.lv/cilveka_tiesibas.html (apskatīts 17.04.2010.)

kad spermatozoīds apaugļo olšūnu, tiek noteiktas ieņemtā cilvēka vispārējās un individuālās iezīmes - dzimums, acu, matu un ādas krāsa, sejas vaibsti u.c. Jaunajā šūnā, ko izveido olšūna un spermatozoīds, ir ietverts ieņemtā cilvēka ģenētiskais kods, apmēram dienu pēc ieņemšanas šūnas kodolā esošās hromosomas dalās, veidojot divas un pēc tam jau neskaitāmu daudzumu šūnu ar vienādām ģenētiskām īpašībām. Četras vai piecas dienas pēc ieņemšanas jaunais organisms ieligzdojas dzemdē, drīz vien izveidojas embrija aizmetnis un jau trīs nedēļas pēc ieņemšanas sāk pukstet maza cilvēciņa sirds, lai gan pati sieviete jauno dzīvību sevī vēl neapzinās. No mātes asinsrites neatkarīgs, noslēgts asins riņķojums un citāds asins sastāvs bērnam izveidojas 21.dienā pēc ieņemšanas.⁴⁰

Cilvēciskā aizmetņa pārvēršanās cilvēciskā personībā notiek pakāpeniski, attīstības procesā no ieņemšanas brīža līdz piedzimšanai, šajā formēšanās procesā auglis uzkrāj sava cilvēciskuma apjomu un līdz ar to arī tiesību uz dzīvību apjomu. Tādējādi ar zinātnes atzinumiem neapstrīdami ir pierādīts, ka cilvēka aizmetņa dzīvība sākas līdz ar ieņemšanas brīdi un tās "kvalitāte" pieaug līdz ar katru augļa attīstības posmu, tāpēc grūtniecības pārtraukšana jebkurā, arī tās agrīnajā stadijā, ir vērsšanās pret dzīvu būtni, vardarbīga tās iznīcināšana.⁴¹ Šeit apgalvotais ļauj secināt, ka cilvēks sākas no ieņemšanas brīža un uz viņu ir attiecināmas visas normatīvo aktu normas par cilvēka personas aizstāvību. Šķietami aizstāvēt sievietes tiesības, tiek skaidrots, ka viņai ir tiesības pašai lemt par sevi, savu klēpi, rosinot viņu uzskatīt, ka līdz ar neplānota bērna ieņemšanu tiek aizskartas viņas tiesības. Citā aspektā jautājums risināms, ja seksuālais kontakts bijis varmācīgs vai negribēts, taču arī šajā gadījumā bērns nav viņu ieņēmušās sievietes īpašums un nav klēpja, kurā viņš tiek iznēsāts, sastāvdaļa. Viņš jau kopš ieņemšanas brīža ir pilnīgi jauna, unikāla un neatkarīga būtne. Jau minēts, ka sieviešu veselības aizsardzība, dzīves kvalitāte, privātās dzīves aizsardzība un, beigu beigās brīvība un tiesības pašai rīkoties ar savu ķermeni ir daži abortu piekritēju argumenti.⁴² Lai vēl sīkāk apskatītu šo jautājumu, jāmin vairākas embrija vai augļa īpašības un spējas, kuras varētu piederēt pie būtiskām, vērtējot to morālo statusu. Piemēram, morālā ziņā būtiski var būt tas, kurā attīstības posmā embrijs sāk morfoloģiski un anatomiski līdzināties cilvēkam. Arī brīdis, kad auglis iegūst dzīvotspēju ārpus mātes organisma, varētu būt tā nozīmīgā robežšķirtne, ar kuru augļa nonāvēšana kļūst morāli

⁴⁰ Stankevics Z., Mgr. Theol. Raksts "Kāpēc man ir paveicies." <http://www.prolife.lv/page.php?42.2> (apskatīts 04.04.2010.)

⁴¹ Liholaja V. Bioētika un krimināltiesības. *Latvijas Universitātes Raksti. Juridiskā zinātne 2008, 740.* Rīga: Latvijas Universitāte, 2008. 16. lpp.

⁴² Stankevics Z., Mgr. Theol. Raksts "Kāpēc man ir paveicies." <http://www.prolife.lv/page.php?42.2> (apskatīts 11.03.2010.)

nepareiza. Šī robeža mainās līdz ar medicīnas attīstību; šajā ziņā attīstītākajās valstīs ir sasniegta 20–22 nedēļu (atsevišķos gadījumos pat 18 nedēļu) robeža. Ja pieņemtu šādu kritēriju, būtu jāsecina, ka, piemēram, 22 nedēļu vecumā augļa tīša nonāvēšana var tikt vērtēta kā morāli nepareiza, taču arī kā morāli neitrāla. Ja nav iespējams nodrošināt augļa dzīvotspēju ārpus mātes organisma, tad augļa nonāvēšana ir morāli neitrāla, bet valstī ar lielākām medicīnas tehnoloģiskajām iespējām tā pati rīcība pēkšņi varētu kļūst morāli nepareiza, jo ir dota iespēja augli glābt. Taču, pamatojies uz šiem kritērijiem, ētisko vērtējumu noteiktu nevis paša augļa īpašības, bet vienīgi ārēji faktori – piemēram, pieejamās medicīniskās tehnoloģijas līmenis. Pamatojums saskatāms arī normai, ka cilvēciskas būtnes nonāvēšanas morālo vērtējumu nosaka tas, vai šī būtne jau ir fiziski atdalīta no mātes organisma. Taču, ja pieņemtu šādu normu, būtu jānonāk pie secinājuma, ka bērna nonāvēšana nav morāli nepareiza līdz pat brīdim, kamēr vēl nav pārgriezta nabas saite. Tāpat varētu būt izšķiroši, sākot ar kuru attīstības stadiju embrijs vai auglis spēj just sāpes. Protams, sāpju izraisīšana nonāvējot, ir fakts, kas jāņem vērā. Tomēr morālā statusa problēma ir saistīta pirmām kārtām ar nonāvēšanas, nevis ar sāpju radīšanas ētisko vērtējumu. Ja cilvēku nonāvēt ir morāli nepareizi, tad ne jau vienīgi tāpēc un tajos gadījumos, kad šāda rīcība ir saistīta ar sāpju radīšanu. Savukārt, ja embrija un augļa nonāvēšana pati par sevi ir vērtējama kā morāli neitrāla, arī tad nevajadzētu principiāli atteikties no šādas prakses, bet varbūt vienīgi ieviest tādas nonāvēšanas metodes, kas mazinātu vai novērstu sāpju izraisīšanu. Kopīgais visiem minētajiem apgalvojumiem ir tas, ka indivīdam ar tā bojāeju tiek atņemta nākotne. Tieši tas ir būtiskais fakts, kas tīšu cilvēka nogalināšanu padara par morāli nozīmīgu un vismaz *prima facie* par morāli nepareizu, t. i., šāds vērtējums jāpieņem par pamatu, un to var izmainīt vienīgi tajos konkrētos gadījumos, kad ir kādi pietiekami nozīmīgi papildu apsvērumi. Pie šāda pamatojuma nogalināšanas vērtējumu nevar būtiski izmainīt individuālās attīstības stadija, kurā indivīds tiek nonāvēts.⁴³

Tomēr, turpinot analizēt starptautiskos tiesību aktus, nonākam līdz Apvienoto Nāciju Organizācijas 1979.gada 15.decembra Konvencijai par sieviešu visu veidu diskriminācijas izskaušanu, kas uzliek dalībvalstīm par pienākumu veikt visus atbilstošus pasākumus sieviešu diskriminācijas izskaušanai veselības aizsardzības jomā, lai

⁴³ Brāzma G. Cilvēka embrija un augļa morālais statuss. *Latvijas Universitātes Raksti. Filosofija 2005*, 687.sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 2005 25. lpp

nodrošinātu, pamatojoties uz vīriešu un sieviešu vienlīdzību, pieejamību medicīniskajai apkalpošanai, ieskaitot jautājumus, kas attiecas uz ģimenes lieluma plānošanu (12.pants).⁴⁴ Šajā kontekstā būtu jāapskata vēl viena ASV Augstākās Tiesas lieta- Doe v. Bolton 410 U.S. 179 (1973)⁴⁵ 22.gadus veca grūtniece M.Doe, 3 bērnu māte, kuru pametis vīrs vērsās tiesā apstrīdot Džordžijas štata likumus, kas regulēja abortu praksi. Šo prasību atbalstīja arī virkne medicīnas darbinieku un sabiedriskās organizācijas. Džordžijas štata likumi nosaka, ka mākslīga grūtniecības pārtraukšana ir pieļaujama tikai gadījumos, ja tā radītu medicīniskas dabas traucējumus šai sievietei vai viņas bērnam, vai arī ja grūtniecība iestājusies izvarošanas rezultātā. Tikai tad, ja aborts izdarīts, pastāvot kādam no iepriekš minētajiem apstākļiem, šī darbība nav kriminālsodāma saskaņā ar Džordžijas krimināllikumu. Izšķirmais jautājums bija- vai valsts ir tiesīga likt sievietei piespiedu kārtā atteikties no konstitucionālajām tiesībām uz privāto dzīvi (lēmumu pieņemšana par to, cik bērnus laist pasaulē)? Vai grūtniece ir tiesīga, izejot no savām konstitucionālajām tiesībām uz privāto dzīvi, sava lēmuma realizēšanai izmantot nelegālus līdzekļus – veikt abortu, kaut arī tas nav valsts sankcionēts? Jautājums saistīts ar to, kā sabalansēt valsts uzņemtās dzīvības aizsardzības tiesības ar sievietes tiesību uz personīgo dzīvi (kaut arī zināmā mērā ierobežotā apjomā) procesuālā regulējuma aspektā. Tiesa noteica, ka sievietes konstitucionālās tiesības uz abortu nav absolūtas, tāpat uzsverot, ka dominējošas ir Valsts intereses nodrošināt veselības un dzīvības aizsardzības principa ievērošanu arī attiecībā uz vēl nedzimušo bērnu. Tāpat tiesa atzina, ka abortu procedūra Džordžijas štatā ir antikonstitucionāla un nepamatota, taču M.Doe gadījumā šie antikonstitucionālie aspekti neizpildās. Neatbilstība konstitucionālajiem principiem izpaužas prasībā pirms aborta veikšanas saņemt vēl divu neatkarīgu ārstu apstiprinājumu par aborta pamatotību. Tiesa secina, ka šāda procedūra nav pamatota, jo apšaubā ārstējošā ārsta kompetenci. Tiesa savā lēmumā tāpat neatbalsta Džordžijas štata noteikto rezidences priekšnoteikumu aborta veikšanai, sakot, ka tādējādi ir pārkāptas citu štatu iedzīvotāju tiesības saņemt medicīnas pakalpojumu šajā štatā. No tā varam secināt, ka diskusija pastāv ne tik daudz par bērna tiesībām uz dzīvi, bet gan sievietes tiesību realizēšanu un šo tiesību pieejamību.

⁴⁴ ANO 1979.gada 18.decembra Konvencija par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu.

<http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/sievdisk.htm> (apskatīts 1.03.2010.)

⁴⁵ U.S. Supreme Court Doe v. Bolton, 410 U.S. 179 (1973) <http://supreme.justia.com/us/410/179/> (apskatīts 20.04.2010.)

Lai arī valsts nevar ignorēt tiesības uz privāto dzīvi, tā ir ieinteresēta abu – gan grūtnieces, gan cilvēka dzīvības potenciāla – saglabāšanā. Kā piemēru tam, no kura brīža uz augli attiecināmas tiesības uz dzīvību, jāpiemin VFR Konstitucionālās Tiesas Abortu lieta (1975) 39 BverfGE I- 1974.gadā ar Sociāldemokrātu un Brīvo demokrātu koalīcijas atbalstu tika izstrādāts Abortu Reformas Akts, paredzot ieviest daudz liberālāku regulējumu abortu praksē.⁴⁶ Saskaņā ar Abortu Reformas Aktu abortu izdarīšana, ja to veicis mediķis ar grūtnieces piekrišanu, pirmo 12 grūtniecības nedēļu laikā, vairs nav sodāma. Trīs dienas pēc Abortu Reformas Akta pieņemšanas, Konstitucionālā tiesa apturēja (atcēla) šo likumu pēc Bādenes – Vurtembergas Zemes lūguma. Spēkā palika vecais likums, kas aborta izdarīšanu jebkurā grūtniecības stadijā, izņemot likumā noteiktos gadījumus, interpretēja kā tiesībpārkāpumu. Jautājums bija – vai valstij ir tiesības, uzņemoties dzīvības aizsardzības principa ievērošanu, ieviekties personas (sievietes grūtniecības stāvoklī) privātajā dzīvē, tādējādi ierobežojot Vācijas Pamatlikuma 2.pantā noteiktās personas tiesības “..uz attīstību”. Tiesa atzina, ka Pamatlikuma 2.pantā deklarētais dzīvības aizsardzības princips ir attiecināms arī uz dzīvību (augli), kas attīstās sievietes dzemdē, tā aizsargājot vēl nedzimuša bērna vienu no pamattiesībām – dzīvību. Valstij ar sociāli politiskiem līdzekļiem ir jānodrošina vēl nedzimušā bērna tiesību uz dzīvību īstenošana. Būtu jāanalizē alternatīvas - aborta kā tiesībpārkāpuma krimināllikuma kontekstā definēšanas iespējām, jo aborta kriminalizēšana ir radikālākā valsts iejaukšanās metode personas privātajā dzīvē. No tā varam secināt, ka Konstitucionālā tiesa ar šo spriedumu paplašina “tiesību uz dzīvību” interpretācijas robežas, attiecinot to uz vēl nedzimušu dzīvību. Privātā dzīve kā pamattiesība var tikt aizsargāta tikai tik tālu, cik tas neapdraud citu tiesiskās intereses (tiesības uz dzīvību). Jāpiezīmē, ka 1976.gadā tika pieņemts Abortu Reformas Akts, gan jaunā redakcijā, kas kā valsts sankcionētu abortu definēja abortu, kas veikts medicīnisku (līdz grūtniecības 22.nedēļai), ētisku vai svarīgu sociālu iemeslu (līdz grūtniecības 12.nedēļai) dēļ.

Izvērtējot visu augstāk minēto, autorei rodas iespaids, ka likumdevējs, vēlēdamies aizsargāt abu iesaistīto personu – gan sievietes, kura ir grūtniecības stāvoklī, gan vēl nedzimušā bērna – tiesības, līdz galam neaizsargā nevienas no tām. Kā to nosaka arī LR Satversmes 116.pants – cilvēktiesības nav absolūtas. Cilvēkam tiek garantēta pilnīga brīvība tiktāl, ciktāl to demokrātiskas sabiedrības pastāvēšanas labad neierobežo likums. Valsts

⁴⁶ German Constitutional Court BVerfGE 39,1 (1975) Abortion Reform Law Case
<http://www.hrcr.org/safrica/life/39bverfge1.html> (apskatīts 15.04.2010.)

atsevišķos gadījumos var cilvēktiesības ierobežot ar mērķi, "lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību."⁴⁷ Ar mērķi noteikt tiesiskās attiecības seksuālās un reproduktīvās veselības jomā, lai aizsargātu nedzimuša bērna dzīvību un jebkuras personas seksuālo un reproduktīvo veselību, Latvijā 2002.gada 31.janvārī tika pieņemts „Seksuālās un reproduktīvās veselības likums”.

Taču, runājot par aborta- grūtniecības pārtraukšanu atbalstītājiem un pretiniekiem, nevar nepieminēt baznīcu, kurai šajā jautājumā ir ļoti stingrs viedoklis. Cilvēka dzīvības neaizskaramība ir ētikas princips, kuru sabiedrībai ir jārespektē, lai tā būtu civilizēta, lai tajā katrs varētu dzīvot viņa cieņai atbilstošu dzīvi. Dzīvības neaizskaramība un svētums ir paša Dieva likuma - desmit baušļu centrā: "Tev nebūs nokaut!"⁴⁸ Cilvēka dzīvības iznīcināšana ir pretrunā ar cilvēka cieņu, viņa sirdsapziņu un sabiedrības labklājību. Tādējādi, viņuprāt, ir pilnīgi pamatoti apgalvot, ka aborts ir cieši saistīts arī ar necieņu pret dzimuša cilvēka dzīvību. Aborts ir tīša un apzināta cilvēciskas būtnes, kas atrodas savas eksistences sākuma fāzē, slepkavība, neatkarīgi no pielietotajiem līdzekļiem. Nīknākie abortu pretinieki, paužot savu viedokli, kā galveno argumentu piesauc Dievvārdu un Bībeli. Svētie raksti saka: "Tev nebūs nokaut." Viscaur Bībele runā par to, ka dzīvības autors ir Dievs. Aborts ierosina visdziļākos jautājumus par cilvēka dzīvības vērtību - vai cilvēkam kā Dieva tēla un līdzības nesējam ir unikāla vērtība Svētie raksti uzsver, ka cilvēka dzīvība ir jārespektē no ieņemšanas līdz dzīves beigām. Ieņemtā dzīvība mātes klēpī nepieder mātei, tā ir dzīvība, kuru Radītājs ir gribējis, tai ir jādod iespēja augt un attīstīties. Jānis Pāvils II, "Dzīvības Evāņģēlijs" Katra dzīvība ir Dieva gribēta, tā ir unikāla, tai ir vērtība pašai par sevi. "Tu, Dievs, mani veidoji un piešķīri man veidolu manas mātes miesās," sacīts rakstos.⁴⁹ Tāpat arī 2.Mozus grāmatā 21:22-25 rakstītais norāda, ka vēl nedzimuša bērniņa dzīvība ir līdzvērtīga viņa mātes dzīvībai. "*Jo Tu radīji manu visdziļāko būtību, Tu pini un veidoji mani un piešķīri man ķermeni manas mātes miesās. Es Tev pateicos, ka es esmu tik brīnumaini un brīnišķīgi radīts, brīnišķi ir Tavi darbi, mana dvēsele to labi zina. Tavas acis jau redzēja mani kā vēl neizveidotu miesas iedīgli.*"⁵⁰ 2.Mozus grāmatā 21:22-25 rakstītais norāda, ka vēl nedzimuša bērna dzīvība ir līdzvērtīga viņa mātes dzīvībai.⁵¹

⁴⁷ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Pieņemts Latvijas Republikas satversmes Sapulcē 15.02.1922.; Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr.43.

⁴⁸ 10 Dieva baušļi. <http://bible.ebaznica.lv/index.php?book=19>(apskatīts 19.03.2010.)

⁴⁹ 2.Mozus grāmata (Exodus) 1. nodaļa <http://bible.ebaznica.lv/index.php?book=2> (apskatīts 19.03.2010.)

⁵⁰ Psalmi. <http://bible.ebaznica.lv/index.php?book=4/2>(apskatīts 19.03.2010.)

⁵¹ 2.Mozus grāmata (Exodus) 2. nodaļa <http://bible.ebaznica.lv/index.php?book=3>(apskatīts 19.03.2010.)

3. Aborta neatļautas izdarīšanas sastāva analīze

Noziedzīga nodarījuma sastāva jēdziena saturs un tā nozīme izpaužas tajā apstākļi, ka tiesisks pamats personu saukt pie kriminālatbildības par izdarītu kaitīgu noziedzīgu nodarījumu ir tikai tad, ja viņas darbība vai bezdarbība kā sodāma paredzēta Krimināllikumā, kurā, tāpat kā lielākajā daļā ārvalstu krimināllikumos, nodarījuma sastāva jēdziens netiek definēts.⁵² Formulējot kriminālatbildības pamatu, Krimināllikuma 1.pantā ir norāde uz noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm, kas ir obligāta prasība personas saukšanai pie kriminālatbildības

Lai noziedzīga nodarījuma sastāva jēdziens dotu pietiekamu norādi uz nodarījuma prettiesiskumu un kaitējuma smaguma pakāpi, tajā jāietver pazīmju kopums, kas gan ir kopīgs visiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem, gan vienlaikus arī dod iespēju to izmantot katra konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāva konstatēšanā vainīgās personas darbībā vai bezdarbībā. Ņemot vērā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas konkrētos apstākļus un nodarījumu izdarījušai personai piemītošās īpašības, noziedzīga nodarījuma sastāva jēdzienā ietvertās kopīgās pazīmes iespējams sadalīt divās grupās: objektīvajās un subjektīvajās pazīmēs. Objektīvo pazīmju kopumā ietilpst ar Krimināllikumu aizsargātās valsts, sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu un indivīdu intereses (turpmāk - intereses), kuras apdraud noziedzīgais nodarījums. Šo pazīmju kopums ir noziedzīga nodarījuma objekts. Pie noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvajām pazīmēm pieskaitāmas arī tās, kuras raksturo personas nodarījuma ārējās izpausmes procesu, kaitējumu, kas radīts ar prettiesisko darbību vai bezdarbību ar likumu aizsargātām interesēm.⁵³ Šādi apstākļi veido noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvo pusi. Turpretim, pie noziedzīga nodarījuma sastāva subjektīvās pazīmes raksturo personu, kas izdarījusi nodarījumu. Šai personai, ko sauc par noziedzīga nodarījuma subjektu, jābūt sasniegušai noteiktu vecumu un pieskaitāmai. Par subjektīvajām pazīmēm uzskatāmas arī tādas pazīmes, kas raksturo personas psihisko attieksmi pret pašas izdarīto darbību vai bezdarbību un nodarījuma kaitīgajām sekām. Šāda rakstura pazīmes ir noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse.

Tātad noziedzīga nodarījuma sastāvu veido daudzas pazīmes, kuras iespējams pētīt un analizēt arī atsevišķi, bet kuras ir savstarpēji nosacītas un saistītas. Neviena no noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm reālajā dzīvē izolēti nav sastopama. Noziedzīga

⁵²Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000. 9.lpp

⁵³ Turpat

nodarījuma sastāva objektīvā vai subjektīvā pazīme katra par sevi ir tikai daļa no kopīgā, tas ir, no noziedzīga nodarījuma sastāva. Tikai apzinot kopumā noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvās un subjektīvās pazīmes, rodas pamats personas saukšanai pie kriminālatbildības, jo tad personas darbībā vai bezdarbībā ir noziedzīga nodarījuma sastāvs, kas paredzēts Krimināllikuma sevišķās daļas pantā vai panta daļā (punktā).⁵⁴ Atbilstoši noziedzīgā nodarījuma kaitīguma smaguma pakāpei Krimināllikuma sevišķās daļas panta vai panta daļas (punkta) sankcijā paredzēts soda veids (veidi) un tā apmērs (robežas), ko tiesa ir tiesīga piemērot saskaņā ar kriminālsoda noteikšanas vispārīgiem principiem (KL 46.pants).

Pēc iepazīšanās ar noziedzīga nodarījuma sastāva jēdzienu un nozīmi, varam pievērsties apskatāmajam Krimināllikuma 135.pantam, kurā paredzētā atbildība par aborta neatļautu izdarīšanu, izteikta šādā redakcijā:

(1) Par abortu, ko grūtniecei izdarījusi persona, kurai ir tiesības to darīt, ja aborts izdarīts ārpus slimnīcas vai citas ārstniecības iestādes vai arī ārstniecības iestādē, bet bez tiesiska pamata, - soda[...]

(2) Par aborta izdarīšanu grūtniecei antisanitāros apstākļos, ja to izdarījusi persona, kurai nav tiesību izdarīt abortu, -soda[...]

(3) Par aborta neatļautu izdarīšanu grūtniecei atkārtoti- soda[...]

*(4) Par aborta neatļautu izdarīšanu pret grūtnieces gribu vai ja aborta neatļauta izdarīšana izraisījusi grūtnieces nāvi vai citas smagas sekas- soda[...]*⁵⁵

Aborts, saskaņā ar medicīnā dotajiem skaidrojumiem ir grūtniecības pārtraukšana pirms pilnām 22 grūtniecības nedēļām, to iedala agrīnā abortā- līdz 12. grūtniecības nedēļai (11 nedēļām un 6 dienām) un vēlīnā abortā- no 12. līdz 22. grūtniecības nedēļai (21 nedēļai un 6 dienām). Apskatāmais noziedzīgasi nodarījums apdraud sievietes dzīvību un veselību un var būt par cēloni smagām sekām- sievietes nāvei, smagai saslimšanai, neauglībai. Tādējādi Krimināllikuma 135.pantā noteikta atbildība par aborta neatļautu izdarīšanu grūtniecei, diferencējot to atkarībā no noziedzīgā nodarījuma subjekta- persona, kurai ir tiesības izdarīt abortu, un persona, kurai tādu tiesību nav, -kā arī pastiprinot atbildību, ja tiek konstatētas likumā norādītās kvalificējošās pazīmes. Tā kā šajā Krimināllikuma pantā atbildība ir paredzēta nevis par grūtniecības kā tādas pārtraukšanu, bet gan par aborta izdarīšanas speciālo noteikumu pārkāpšanu, pie tam grūtniece, kura pati vai ar citu personu palīdzību

⁵⁴ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000. 42.lpp

⁵⁵ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 17.jūnijs, Nr. 199/200.

tīši pārtraukusi grūtniecību, pie kriminālatbildības nav saucama, jāatkārtojas, secinot, ka augļa tiesības piedzimt ne šajā krimināltiesību normā, ne Krimināllikumā vispār netiek ņemtas vērā.⁵⁶ Pameklēsim argumentus tam arī pašā Krimināllikuma 135.pantā. Pirmkārt, no šī panta atrašanās Krimināllikuma Sevišķās daļas nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību” nepārprotami izriet, ka likumdevējs ar šo krimināltiesību normu sargā sievietes-grūtnieces veselību un dzīvību, kas ir apskatāmā noziedzīgā nodarījuma tiešais apdraudējuma objekts, un sieviete, kurai aborts ir izdarīts, atzīstama par cietušo. Runāt par kādu papildu interešu aizskārumu, proti, kaitējuma nodarīšanu auglim, izdarot abortu, nav pamata, jo tāda pazīme nav ietverta Krimināllikuma 135.pantā paredzētajā noziedzīgā nodarījuma sastāvā. Otrkārt, paredzot Krimināllikuma 135.pantā atbildību par aborta neatļautu izdarīšanu, likumdevējs ar šo prettiesisko rīcību neaptver visas vainīgās personas darbības, kuras var būt vērstas uz grūtniecības pārtraukšanu. Saskaņā ar Latvijas Republikas 2002. gada 31.janvāra likuma „Seksuālās un reproduktīvās veselības likums” 25.panta pirmo daļu, grūtniecības pārtraukšana pēc sievietes vēlēšanās ir grūtniecības mākslīga pārtraukšana pēc sievietes lūguma līdz 12. grūtniecības nedēļai (legāls aborts). Sieviete no ginekologa (dzemdību speciālista) vai ģimenes ārsta jāsaņem rīkojums uz grūtniecības pārtraukšanu, ko ārstniecības iestādes stacionārā nodaļā drīkst veikt ginekologs (dzemdību speciālists) ne agrāk kā 72 stundas pēc grūtniecības pārtraukšanas norīkojuma izsniegšanas pirms tam atkārtoti informējot sievieti par grūtniecības pārtraukšanas gadījumā iespējamiem sarežģījumiem.⁵⁷ Atbilstoši šā likuma 26.pantam, grūtniecību var pārtraukt līdz grūtniecības 12. nedēļai arī tad, ja tā iestājusies izvarošanas rezultātā, un pirms pilnām 22 grūtniecības nedēļām mātes anatomisku un funkcionālu pārmaiņu, diagnosticētu vai prognozējamu augļa iedzimtu vai ģenētisku pārmaiņu dēļ (medicīniskais aborts). Šajos gadījumos nepieciešama sievietes rakstveida piekrišana, bet viņas rīcībnespējas gadījumā- aizgādņa rakstveida piekrišana. Medicīnisko abortu ginekologs (dzemdību speciālists) veic stacionārā ārstniecības iestādē.⁵⁸ Tikai tad, ja ievēroti visi Seksuālās un reproduktīvās veselības likumā minētie nosacījumi un kārtība, grūtniecības pārtraukšanas atzīstama par atļautu, likumīgu legālu vai medicīnisku abortu. Pretējā gadījumā grūtniecības pārtraukšana tiek apzīmēta kā krimināls aborts, kas sīkāk tiek apskatīts pie noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses. Taču nevienā no minētajām likuma

⁵⁶ Judins A. Par aborta krimināltiesisko aspektu. Jurista vārds. 04.12.2001. Nr.174

⁵⁷ Seksuālās un reproduktīvās veselības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 31.janvāris, Nr.27.

⁵⁸ Turpat

normām netiek noteikta atbildība pat grūtniecības pārtraukšanu pēc grūtniecības 22. nedēļas. No tā izriet secinājums, ka tas netiek uzskatīts par noziedzīgu nodarījumu, par kura nodarīšanu būtu vainīgā persona jāsauc pie atbildības, kas izsauc sašutumu un skaidri parāda lielu robu Latvijas Republikas normatīvajos aktos.

3.1. Objekts

Noziedzīga nodarījuma objekts ir ar Krimināllikumu aizsargātās valsts, sabiedrības, atsevišķu indivīdu intereses, kuras tiek apdraudzētas noziedzīga nodarījuma rezultātā. Vispārējais noziedzīgā nodarījuma objekts ir kopīgs visiem nodarījumiem - tas ir visu interešu kopums, ko aizsargā Krimināllikums.⁵⁹ Atbilde uz jautājumu par krimināla aborta objektu, proti, tām interesēm, kuras tiek apdraudētas neatļautas grūtniecības pārtraukšanas rezultātā, nebūt nav vienkārša, par ko liecina arī dažādu laiku un dažādu laika posmu krimināltiesību akti un teorētiskās atziņas, bet dominējošs tomēr ir uzskats, ka aborts ir mātes miesas sakropļošana un, pamatojot tā aizliegšanu, piemēram, N.Valters kā galveno argumentu minēja sievietes dzīvības un veselības aizsardzību⁶⁰

Noziedzīgā nodarījuma grupas objekts ir tādas pašas vai viena veida un savstarpēji saistītas vairākas intereses, kuras apdraud vesela noziedzīgo nodarījuma grupa. Aborta neatļauta izdarīšana ietilpst to noziedzīgo nodarījumu grupā, kuri ir vērsti pret personas veselību.⁶¹ Šajā noziedzīgajā nodarījumā, pēc Krimināllikuma 135.panta, tiešais objekts ir sievietes, kura ir grūtniecības stāvoklī, veselība un dažreiz pat dzīvība. No aborta prettiesiskas vai nepareizas tā izdarīšanas var izveidoties dažādas smagas saslimšanas, neauglība un dažos gadījumos var iestāties sievietes nāve. Ar noziedzīga nodarījuma tiešo objektu jāsaprot tās intereses, pret kurām nodarījums ir vērsti tieši un kuras konkrētā krimināllikuma norma aizsargā.⁶² Turpinot analizēt konkrēto likuma normu, autore konstatē, ka noziedzīgais nodarījums tiek vērsti ne tikai pret sievieti pašu, bet arī pret vēl nedzimušo bērnu un viņa dzīvības apdraudējumu, jo, ja mirst māte, auglim izdzīvot bez citu palīdzības

⁵⁹Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000. 33.lpp

⁶⁰ Liholaja V. Atbildība par nedzimuša un jaundzimuša bērna dzīvības apdraudējumu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. 90.lpp.

⁶¹Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000. 34.lpp

⁶² Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000. 39.lpp.

nav iespējams (atgriežoties pie secinājuma, kurš jau tika apskatīts pirmajā nodaļā, ka auglis, sasniedzot 22.nedēļas spēj izdzīvot arī ārpus mātes ķermeņa). Taču jāsecina, ka šo dzīvību konkrētā Krimināllikuma norma neaizsargā, kā prioritāti un vienīgo interesi izvirzot sievietes dzīvību.

Jau pirmajā nodaļā autore apskatīja jautājumu par ieņemta bērna tiesībām uz dzīvību un aizstāvot viedokli, ka ieņemtam bērnam šādas tiesības piemīt, tomēr nākas secināt, ka Krimināllikuma attiecīgajā- 135.pantā nekas par to nav minēts. Tāpat nav diferencēts arī nodarījuma smagums atkarībā no tā, kurā stadijā,- cik nobriedis auglis sievietes ķermenī ir, kas, kā jau tika apskatīts iepriekš, tomēr būtu jānodala.

Krimināli sodāma grūtniecības pārtraukšana jebkurā gadījumā tiek izdarīta ar nolūku no tās atbrīvoties, un, tā kā grūtniecības pamats ir gaidāmais bērns, par tiešo objektu būtu atzīstamas augļa tiesības piedzimt, vērsties pret kurām, var tikt apdraudēta arī pašas sievietes veselība un dzīvība. Taču par tiešo objektu tā būtu atzīstama tikai tad, ja nāve vai citas smagas sekas patiešām iestājas.⁶³ Diemžēl Krimināllikuma 135.panta pazīmes attiecas vienīgi uz grūtnieci un viņai nodarīto kaitējumu- aborts antisanitāros apstākļos, pret grūtnieces gribu, izraisījis grūtnieces nāvi vai citas smagas sekas. Jāpiemin arī tas, ka KL 135.pants ir ietverts nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību” ,nevis „Nonāvēšana”.⁶⁴

No KL 135.pantz izriet, ka nedzimis bērns nav personība, bet gan tikai daļa no sievietes orgāniem, kurus apdraudot var kaitēt sievietes veselībai., nepievēršot uzmanību tam, ka šī panta rezultātā tiek atņemta vēl viena dzīvība. Kaut arī ir dažādi starptautiski akti, kas jau tika minēti, kā arī Latvijas Republikā spēkā esoši, piemēram, Seksuālās un reproduktīvās veselības likums, kurš paredz augļa aizsardzību, 1.pantā likuma mērķi nosakot tiesiskās attiecības seksuālās un reproduktīvās veselības jomā, lai aizsargātu nedzimušu dzīvību un jebkuras personas seksuālo un reproduktīvo veselību.⁶⁵

⁶³ Liholaja V. Atbildība par nedzimuša un jaundzimuša bērna dzīvības apdraudējumu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003

⁶⁴ Liholaja V. Noziedzīgi nodarījumi pret personu. LU, 1998.

⁶⁵ Seksuālās un reproduktīvās veselības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 31.janvāris, Nr.27.

3.2. Objektīvā puse

Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārējā izpausme, kas rada vai var radīt kaitējumu, kas radīts ar prettiesisko darbību vai bezdarbību ar likumu aizsargātām interesēm. Cilvēka uzvedības ārējo izpausmi tikai nosacīti var nodalīt no viņa psihiskajiem procesiem, kas norit viņa apziņā, kad tiek izdarīts noziedzīgs nodarījums. Pareizi novērtēt prettiesiskās darbības vai bezdarbības raksturu un iestājušās kaitīgās sekas iespējams tikai tad, ja izpētītas un izprastas noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas psihiskās norises.⁶⁶ Šādi apstākļi veido noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvo pusi, kurai būtu jāpievērš visslielākā uzmanība, jo noziedzīgā nodarījuma objektīvās pazīmes vispilnīgāk atklāj nodarījuma saturu un seku kaitīgumu.

Viena no galvenajām pazīmēm objektīvā pusē ir pati darbība vai bezdarbība. Krimināltiesiskā izpratnē darbība ir personas aktīva, kaitīga un prettiesiska, kas pauž personas izteiktu gribu un ir vērsta pret noziedzīga nodarījuma objektu, nodarot vai radot draudus nodarīt kaitējumu ar Krimināllikumā aizsargātām interesēm.

No objektīvās puses aborta neatļauta izdarīšana vienmēr ir aktīva darbība, kura izpaužas grūtniecības mākslīgā pārtraukšanā, nodzenot augli. Aborta izdarīšanas veidi var būt dažādi- operatīva iejaukšanās, mehāniska, medikamentoza un toksiska. Pēc Krimināllikuma 135.panta 1.daļas par aborta neatļautu izdarīšanu pie kriminālatbildības saucama persona, kurai ir tiesības izdarīt šāda veida operāciju, ja ir viens no diviem alternatīvajiem kriminālatbildības nosacījumiem:

- 1) aborts izdarīts ārpus slimnīcas vai citas ārstniecības iestādes, vai
- 2) aborts izdarīts ārstniecības iestādē, bet bez tiesiska pamata.

Noziedzīgais nodarījums skaitās pabeigts ar brīdi, kad pabeigtas darbības, kas vērstas uz augļa nodzīšanu, un grūtniecība tiek mākslīgi pārtraukta. Ja, neskatoties uz veiktajām darbībām, grūtniecība tomēr saglabājusies, nodarījums kvalificējams kā mēģinājums izdarīt neatļautu abortu, līdz ar to noziedzīga nodarījuma sastāvs ir formāls. Bet tas attiecas tikai uz šā panta pirmo, otro un trešo daļu. Panta ceturtā daļa ir ar materiālu sastāvu, jo tā paredz seku iestāšanos – grūtnieces nāvi vai citas smagas sekas. Sekas var ietvert depresiju, vainas apziņu, miega traucējumus, emocionālu aukstumu, u.c.; mātei var iestāties t.s. pēcaborta sindroms, kas gan sākas tikai vairākus gadus pēc aborta, bet izpaužas kā nemiers bez

⁶⁶ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000. 49.lpp.

redzama iemesla, neapmierinātība ar dzīvi, dzīves jēgas zudums, bezcerība un depresija.⁶⁷ Tāpat aborts var izraisīt arī ļoti nopietnas fiziskas sekas mātes veselībai - dažādi iekaisumi, nespēja iznēsāt bērnu, u.c., aborts var būt par cēloni arī sievietes nāvei. Par visnopietnāko problēmu, kas bieži rodas pēc aborta veikšanas sievietei uzskatāma neauglība, ko izraisa iekšējo dzimumorgānu- dzemdes, olvadu un olnīcu- iekaisums. Iekaisuma būtiskākie cēloņi var būt organismā esošo, bet snaudošo mikrobu aktivizēšanās, ko var būt veicinājusi aborta operācija.⁶⁸ Šajā gadījumā ir jākonstatē vēl viena objektīvas puses pazīme, t.i. cēloņsakarība starp nelikumīga aborta izdarīšanu un minētajām sekām. Tas nozīmē, ka jāpierada tas, ka grūtnieces nāve vai citas smagas sekas iestājušās tikai un vienīgi izdarīta nelikumīga aborta dēļ. Cēloņsakarības esamību vai neesamību var pierādīt tikai tiesu medicīniskā ekspertīze.

Ja šī cēloņsakarība ir pierādīta (-cietušās nāvi vai citas smagas sekas izraisīja tieši šī darbība), tad atbildība pastiprinās. Atbildība pastiprinās par aborta neatļauto izdarīšanu arī tad, ja tas ticis izdarīts pret sievietes gribu- aborts izdarīts bez sievietes piekrišanas un acīmredzami pielietojot vardarbību vai draudus. Ar vardarbību jāsaprot tāda fiziska vai psihiska cietušās ietekmēšana, kuras rezultātā tai tiek nodarītas fiziskās sāpes vai morālās ciešanās, bet ar draudiem jāsaprot mutiski vai citādā veidā izteikta cietušās personas iebaidīšana nenovēršami lietot vardarbību pret viņu vai viņai tuviem cilvēkiem. Šīs ietekmēšanas rezultātā sievietei bija jāpiekrīt aborta izdarīšanai, kaut gan viņa to nevēlējās taisīt.

Krimināllikuma 135.pants paredz tādu papildpazīmi, kā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietu. Ja ārsts izdarījis abortu ar likumu atļautā vietā, respektīvi, ārstniecības iestādē vai slimnīcā, tad kriminālatbildība neiestājas. Ar ārstniecības iestādi jāsaprot slimnīcas, rehabilitācijas iestādes, hospitāļus, specializētos centrus, tehniskās ortopēdijas iestādes, neatliekamās medicīniskās palīdzības iestādes, doktorātus (ambulances), poliklīnikas, veselības punktus, speciālas terapijas kabinetus, medicīnas augstskolas klīnikas, institūtus, kā arī funkcionālo, morfoloģisko, hematoloģisko, bioķīmisko, mikrobioloģisko un citu diagnostisko izmeklējumu, patologanatomisko un tiesu medicīnas izmeklējumu laboratorijas, ārstu prakses.⁶⁹

Pēc LR normatīvajiem aktiem tāds aborts, kas ir izdarīts ārstniecības iestādē un uz tiesiska pamata, ir uzskatāms par likumīgu. Ir valstis, kurās, lai abortu atzītu par likumīgu,

⁶⁷ Aborts un tā sekas. <http://www.irlaiks.lv/health/diet/extraordinary/article.php?id=894999> (apskatīts 11.04.2010.)

⁶⁸ Aborta sekas. http://www.heb.lv/bibliot_lv_files/lv/Abortu%20problema.doc (apskatīts 11.04.2010.)

⁶⁹ Ārstniecības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. 12.jūnijs, Nr. 167/168

pietiek ar to, ka to izdara persona, kurai ar likumu piešķirtas tādas tiesības,- izdarīšanas vietai nepiešķirot nekādu nozīmi. Tas nozīme to, ka abortu var taisīt arī ārpus ārstniecības iestādes, galvenais, lai to taisītu ārsts-speciālists. Latvijā par kriminālu (neatļautu) abortu tiek uzskatīta tieša vai netieša augļa traumēšana, daļēja vai pilnīga tā izdalīšana no dzemdes, ko augļa dzīvības procesa pārtraukšanas nolūkos veica laikā no grūtniecības diagnosticēšanas brīža līdz pilnām 22 grūtniecības nedēļām ārpus medicīnas iestādes vai tajā, ja grūtniecības pārtraukšana nav legāls vai medicīnisks aborts. No tā varam cecināt, ka pie atbildības pēc Krimināllikuma 135.panta saucamas tajā norādītās personas, ja tās pārtrauc grūtniecību līdz pilnām divdesmit divām grūtniecības nedēļām, jo tikai šajā laikā mēs varam runāt par aborta izdarīšanu. Ņemot vērā tā redakciju, augļa dzīvības procesa pārtraukšana turpmākajā grūtniecības periodā līdz brīdim, kad auglis fizioloģisko dzemdību procesā sāk parādīties no mātes dzemdību ceļiem un atzīstams jau par jaundzimušu bērnu Krimināllikuma 119.panta izpratnē, pēc Krimināllikuma 135.panta nav sodāma, jo tādējādi tiktu nepamatoti paplašināts tajā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs. Taču neloģiska šķiet arī situācija, ka no kriminālatbildības regulējuma "izkrīt" uz grūtniecības pārtraukšanu vērstās prettiesiskās darbības grūtniecības periodā, sākot ar 23.grūtniecības nedēļu un līdz ar tās beigām- dzemdībām.

3.3. Subjekts

Noziedzīga nodarījuma subjekts ir noziedzīgu nodarījumu izdarījusi pieskaitāma fiziska persona, kura sasniegusi krimināllikumā paredzētu vecumu, un līdz ar to viņu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu var saukt pie krimināl atbildības.⁷⁰ Piek kriminālatbildības var saukt ikvienu personu, kura izdarījusi noziegumu Latvijas Republikas teritorijā, izņemot ārvalstu diplomātiskos pārstāvju un citas personas, kuas saskaņa ar spēkā esošajiem likumiem vai starptautiskiem nolīgumiem nav pakļautas Latvijas Republikas jurisdikcijai.⁷¹

⁷⁰ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000. 42.lpp

⁷¹ Turpat

Noziedzīga nodarījuma subjekta pamatpazīme ir pieskaitāmība un vecums, no kura iestājas kriminālatbildība. Persona ir pieskaitāma, ja viņa nozieguma izdarīšanas brīdī varējusi apzināties savu darbību un to vadīt. Pie kriminālatbildības saucamas tikai personas, kuras līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanai sasniegušas 14 gadu vecumu. Mazgadīgais, tas ir, persona, kas nav sasnieguši 14 gadu vecumu, pie kriminālatbildības nav saucams. Krimināltiesību teorija izdala speciālā nozieguma subjekta jēdzienu. Tās ir persona, kuras var būt tikai par noteiktu noziedzīgu nodarījumu, kategoriju vai noteikta veida noziedzīga nodarījuma subjektu. Noziedzīga nodarījuma subjekta kā noziedzīga nodarījuma sastāva elementa nozīme ir tā, ka tas kopā ar citām objektīvajām un subjektīvajām noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm raksturo nodarījumu kā noziedzīgu nodarījumu, un tas ir nepiecoišams elements noziedzīga nodarījuma sastāva konstatēšanai kādas personas darbībā vai bezdarbībā. Noziedzīga nodarījuma subjekta jēdzienā neietilpst visas kādai personai piemītošās īpašības un pazīmes, bet gan tikai tās, kas nepieciešamas, lai viņu atzītu par noziedzīgu nodarījumu izdarītāju un sodītu par to.

Krimināllikuma 135.p. 1.daļā subjekts ir speciāls - ārstniecības persona (ārsts)-persona, kurai ir medicīniska izglītība un kura nodarbojas ar ārstniecību- kurai ir tiesības izdarīt abortu.⁷² Ārstniecības likuma 1.pantā skaidrots, ka `medicīniskā izglītība - likumā noteiktajā kārtībā atzītai izglītības programmai atbilstošs zināšanu un prasmju kopums, ko apliecina izglītības iestādes izsniegts izglītības dokuments`. Turpat arī norādīts, ka ārstniecības personas sertifikāts - Latvijas Ārstniecības personu profesionālo organizāciju savienības, Latvijas Ārstu biedrības vai Latvijas Medicīnas māsu asociācijas izsniegts dokuments, kas apliecina attiecīgās personas profesionālo sagatavotību un norāda, ka ārstniecības persona kā speciālists ir kompetenta patstāvīgi nodarboties ar ārstniecību (speciālista praksi) konkrētajā nozarē.⁷³ Šādai ārstniecības personai ir tiesības izdarīt abortu ārstniecības iestādē, kas, saskaņā ar jau minēto Ārstniecības likumu ir ārstu prakses, valsts un pašvaldību iestādes, komercsabiedrības, kas reģistrētas ārstniecības iestāžu reģistrā, atbilst normatīvajos aktos noteiktajām obligātajām prasībām ārstniecības iestādēm un to struktūrvienībām un nodrošina ārstniecības pakalpojumus, tātad- slimnīcas, rehabilitācijas iestādes, nozaru hospitāļi, specializētie centri, neatliekamās medicīniskās palīdzības iestādes, doktorāti (ambulances), poliklīnikas, veselības punkti, speciālie terapijas kabineti, medicīnas augstskolu klīnikas, institūti, dažādas nozīmes diagnostiskās

⁷² Seksuālās un reproduktīvās veselības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 31.janvāris, Nr.27.

⁷³ Ārstniecības likums: Lr likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. 12.jūnijs, Nr. 167/168.

laboratorijas, ārstu prakse. Ja grūtniecību ārstniecības persona mākslīgi pārtrauc ārpus slimnīcas vai citas nosauktās ārstniecības iestādes, viņa saucama pie Kriminālatbildības pēc Krimināllikuma 135.panta 1.daļas. Ārstniecības persona atzīstama par vainīgu arī tad, ja aborts tiek izdarīts ārstniecības iestādē, bet bez tiesiska pamata. Tas nozīmē, ka grūtniecība tiek pārtraukta, pastāvot tādām kontraindikācijām aborta izdarīšanai, kā: akūts un subakūts dzimumorgānu iekaisuma process, akūta un subakūta gonoreja, strutojoši perēkļi neatkarīgi no lokalizācijas, grūtniece slimo ar akūtu infekcijas slimību, grūtniecības laiks ir lielāks par divpadsmit nedēļām, nav pagājuši seši mēneši kopš agrāk izdarīta aborta. Ārstniecības persona nav saucama pie kriminālatbildības, ja grūtniecība tiek pārtraukta ārpus ārstniecības iestādes vai, pastāvot minētajām kontraindikācijām galējās nepieciešamības stāvoklī, lai glābtu sievietes dzīvību un veselību.

Ārstam-speciālistam par neatļautu abortu sods parasti ir mazāks nekā personām, kuri nav speciālisti šajā jomā. Pamats tam ir tas, ka ārsta-speciālista nelikumīga aborta izdarīšanas bīstamība ir daudz mazāka nekā šajā jomā nekompetentām personām.

Ārstniecības persona par aborta izdarīšanu tiek saukta pie kriminālatbildības tikai tādā gadījumā, ja : 1) aborts izdarīts ārpus slimnīcas vai citas ārstniecības iestādes; 2) aborts izdarīts ārstniecības iestādē, bet bez tiesiska pamata, t.i., pastāvot kontraindikācijām aborta izdarīšanai. Šie nosacījumi tiek noteikti Seksuālās un reproduktīvās likumā un MK noteikumos NR.590 „Grūtniecības pārtraukšanas organizatoriskā kārtība”.

Krimināllikuma 135.panta 2.daļā minēti divi kriminālatbildības nosacījumi, kuri raksturo noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļus un nodarījuma subjektu. Kriminālatbildība par neatļautu grūtniecības pārtraukšanu tiek pastiprināta, ja to veic persona, kurai nav tiesību izdarīt abortu. Tā var būt jebkura pieskiatāma, četrpadsmit gadu vecumu sasniegusi persona vispār bez medicīniskās izglītības, persona ar vidējo medicīnisko izglītību, kā arī, ārstniecības persona, kurai nav sertifikāta par tiesībām veikt grūtniecības pārtraukšanu. Kriminālatbildību pastiprinošs apstāklis ir arī neatļauta aborta veikšana antisanitāros apstākļos, kad netiek ievēotas sanitārijas un higiēnas prasības, neatkarīgi no tā, kur tiek izdarīts aborts un kas to izdara. Vai aborts izdarīts antisanitāros apstākļos, to nosaka tiesa, ņemot vērā un novērtējot visus lietas apstākļus kopumā. Šis pastiprinošais apstāklis nav inkriminējams, ja aborts izdarīts, lai glābtu sievietes dzīvību, kad nav bijusi iespēja veikt operācija citos apstākļos.

Krimināllikuma 135.panta 3.daļā ietvertā kvalificējošā pazīme- speciālā atkārtotība attiecināma uz visiem gadījumiem, kad grūtniecības neatļauta pārtraukšana tiek izdarīta vismaz otru reizi, neatkarīgi no tā, kas to izdarījis. Kvalifikācijai nav nozīmes, vai par

iepriekš izdarīto neatļautu grūtniecības pārtraukšanu vainīgais sodīts vai ne, ja vien nav iestājies kriminālatbildības noilgums un sodāmība nav dzēsta vai noņemta.⁷⁴ Apskatāmā panta 4.daļā paredzētās kvalificējošās pazīmes inkriminējamās jebkurai personai apr aborta neatļautu izdarīšanu jebkādā veidā un apstākļos, ja aborts neatļauti izdarīts pret sievietes gribu vai ja aborta neatļauta izdarīšana izraisījusi grūtnieces nāvi vai citas smagas sekas.

Izdarot abortu pret sievietes gribu, tiek apdraudēta viņas izvēles un rīcības brīvība attiecībā uz iestājušos grūtniecību un tās saglabāšanu. Ja aborta neatļauta izdarīšana izraisījusi sievietes nāvi, obligāti jākonstatē cēloņsakarība starp grūtniecības pārtraukšanu un iestājušos nāvi. Ar citām smagām sekām saprot smaga vai vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu grūtniecības pārtraukšanas rezultātā, kas var izpausties kā sievietes neauglība, ilgstošs veselības traucējums, vispārējais darbspēju paliekošs zaudējums utt.

3.4. Subjektīvā puse

Noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses saturu atklāj personas psihiskā attieksme pret viņas izdarīto prettiesisko darbību vai bezdarbību un kaitīgajām sekām¹. Tā ir personas iekšējā attieksme pret ārējā pasaulē objektīvi notiekošo, t.i., pret personas izraisītajām izmaiņām ārpus šīs personas – pret viņas aktīvajiem un pasīvajiem darbības procesiem, kuru rezultātā ir iestājušās vai varējušās iestāties kaitīgās sekas, un pret pašām šīm sekām. Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse ir nodarījuma subjekta psihiskā darbība, kas tieši saistīta ar izdarīto, un apvieno vienotā veselā personas psihiskās darbības intelektuālās un gribas procesus.⁷⁵ Tātad nodarījuma tā atspoguļo saistību starp personas apziņu un gribu un viņas izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

Lai pareizi konstatētu noziedzīga nodarījuma subjektīvo pusi, jānosaka personas psihiskā attieksme pret nodarījuma sastāva visām objektīvām pazīmēm – pret prettiesisko

⁷⁴ Liholaja V. Noziedzīgi nodarījumi pret personu. LU, 1998.

⁷⁵ Krastiņš U. Vainas ietekme uz noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju. Jurista Vārds. 03.06.2003. Nr.21

darbību vai bezdarbību (formālos sastāvos), kā arī pret kaitīgajām sekām, kas iestājušās to rezultātā, un cēloņsakarību starp abām šīm parādībām (materiālos sastāvos).

Izdarot noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju, jāņem vērā personas tikai tas psihiskās attieksmes formas, kas paredzētas Krimināllikumā. Krimināltiesību teorija izdala šādas noziedzīga nodarījuma subjektīvas puses pazīmes: vainu nodoma vai neuzmanības formā, motīvu un mērķi (nolūku). Vaina ir personas psihiskā attieksme nodoma vai neuzmanības formā pret viņas izdarīto prettiesisko darbību vai bezdarbību un kaitīgām sekām un cēloņsakarību starp personas darbību vai bezdarbību un iestājušām sekām (materiālos sastāvos).⁷⁶

No subjektīvās puses neatļauts aborts var tikt izdarīts tikai ar tiešu nodomu, jo persona, kura izdarījusi neatļautu abortu apzinājusies savas darbības neatļautību un vēlējusies izdarīt šā panta dispozīcijā noteiktas prettiesiskās darbības. Vainīgās personas psihisko attieksmi pret nāvi vai citām smagām sekām raksturo noziedzīga pašpaļāvība (persona, kas to ir izdarījusi, ir paredzējusi savas darbības seku iestāšanās iespēju, tomēr vieglprātīgi paļāvusies, ka tās varēs novērst)⁷⁷ vai noziedzīga nevērība (nav paredzējusi šādu seku iestāšanās iespēju, kaut gan pēc nodarījuma konkrētajiem apstākļiem tai vajadzēja un tā varēja tās paredzēt)⁷⁸. Veicot abortu grūtniecei vainīgā persona dara to ar nolūku padzīt augli no sievietes organisma un vēlas, lai aborts tiktu izdarīts līdz galam, proti, auglis būtu padzīts no grūtnieces organisma. Subjekta velēšanās nozieguma izdarīšanas brīdī bija vērstusi uz vienu vienīgo mērķi - augļu padzīšanu. Ārsts vai cita fiziskā persona, kura taisa abortu sievietei, apzinās, ka viņas darbības novēdīs pie rezultāta,- proti, pie sekām - sievietes atbrīvošanas no vēl nedzimuša bērna,- un vēlās, lai šīs sekās iestājas.

Atkarībā no tā, kad radies nodoms veikt noziedzīgu nodarījumu, arī nelikumīgu abortu vainīgā persona var izdarīt kā ar iepriekšējo nodomu, tā arī ar piepeši radušos nodomu. Visas cilvēku darbības ir pamatotas ar noteiktiem motīviem un tiek virzītas uz noteiktu mērķu sasniegšanu. Motīvs un mērķis ir psihiskie fenomeni, kas kopā ar vainu veido noziedzīga nodarījuma subjektīvo pusi. Tie attiecās arī uz aborta nelikumīgu izdarīšanu. Motīvs ir iekšējais personas pamudinājums izdarīt noteikto noziedzīgu nodarījumu. Savukārt noziedzīga nodarījuma mērķis ir vēlāmais rezultāts, kuru cilvēks vēlas sasniegt izdarot noziedzīgu nodarījumu, un proti, padzīt augli no sievietes organisma

⁷⁶ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000. 27.lpp

⁷⁷ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 17.jūnijs, Nr. 199/200.

⁷⁸ Turpat

un līdz ar to palīdzēt sievietei izvairīties no nedzimuša bērna.⁷⁹ Motīva un mērķa esamība šajā noziedzīgā nodarījumā norāda uz to, ka aborta izdarīšanas nodoms ir tikai tīšs, ar noteikto motīvu, kas pamudina ārstniecības personu vai jebkuru citu cilvēku izdarīt abortu un ar noteikto mērķi, kuru šī persona vēlās sasniegt.

Savukārt vainīgas personas psihisko attieksmi pret kaitīgām sekām, kas var rasties aborta izdarīšanas rezultātā (pēc KL 135.panta 4.daļu) raksturo tikai neuzmanība, jo abortu nevar izdarīt ar tiešu vai netiešu nodomu nogalināt sievieti vai izdarīt citus smagas sekas, piemēram, tādus, ka neauglība.

Izdarīta aborta sekas ir noziedzīgas pašpaļāvības rezultāts. Tas nozīmē to, ka aborta izdarīšanas laikā vainīgā persona paredzējusi aborta izdarīšanas rezultātu, paredzējusi sekas, taču vieglprātīgi paļāvusies, ka tās varēs novērst. Piemēram, ārstniecības persona zina, taisot abortu grūtniecei, kurai pēc veselības stāvokļa aborts ir aizliegts, ka tās var novest līdz sievietes nāvei vai neauglībai, bet neskatoties uz to turpina savas nelikumīgās darbības.

KL 135.panta 3.daļā ir ietverta kvalificējoša pazīme- atkārtotība. Tas nozīmē, ka atbildība tiek paredzēta par to, ka grūtniecības neatļauta pārtraukšana tiek izdarīta divas reizes un vairāk, ja ir saglabājušās nodarījuma juridiskās sekas.⁸⁰ Šī atbildība tiek paredzēta visām personām, neatkarīgi no tā, kas to ir izdarījis- likumā noteikta ārstniecības persona vai jebkura cita likumā noteikto vecummu sasniegusin pieskaitāma fiziskā persona. Šāda pazīme teik minēta atsevišķu, jo tā pastiprina personas vainu.

Krimināllikuma 135.panta 4.daļā noteikta atbildība par aborta neatļautu izdarīšanu, ja tā rezultātā izraisīta grūtnieces nāve vai citas smagas sekas. Ja, izdarot abortu, vainīgais vēlas vai apzināti pieļauj sievietes nāvi, smagu vai vidēja smaguma miesas bojājumu, nodarījums kvalificējams pēc Krimināllikuma 117.panta 1.punkta, 125. vai 126.panta. Ja minētās sekas iestājas likumīga aborta izdarīšanas rezultātā, bet sakarā ar ārstniecības personas nevērību, viņa var tikt saukta pie kriminālatbildības par nonāvēšanu aiz neuzmanības (123.pantas) vai miesas bojājumu nodarīšanu aiz neuzmanības (131.pants).

⁷⁹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000. 28.lpp.

⁸⁰ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 17.jūnijs, Nr. 199/200.

3.5. Aborta neatļautas izdarīšanas norobežošana no jaundzimuša bērna slepkavības

Krimināllikuma 119.pantā likumdevējs paredzējis atbildību par sava bērna noslepkavošanu, ko māte izdarījusi dzemdību laikā vai tieši pēc dzemdībām to izraisītā psihiskā vai fizioloģiskā stāvokļa ietekmē⁸¹. Lai to pareizi varētu kvalificēt, liela nozīme ir jaundzimuša bērna slepkavības nošķiršanai no neatļauta aborta.

Apkstāmā panta dispozīcijā iekļauta norāde uz vairākām noziedzīgā nodarījuma sastāva īpatnībām, kas ļauj to norobežot no cita veida slepkavībām. Krimināllikuma 119.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objekts ir dzimstoša vai tikko dzimuša bērna dzīvība, uz ko norāda arī tāda nodarījuma objektīvās puses pazīme, kā slepkavības izdarīšanas laiks- „dzemdību laikā vai tieši pēc dzemdībām”. Tas nozīmē, ka slepkavība dzemdību laikā var tikt izdarīta, sākot ar brīdi, kad fizioloģisko dzemdību procesā augļa galviņa vai citas ķermeņa daļas sāk parādīties no dzemdību ceļiem, līdz bērna pilnīgai izstumšanai no mātes miesām, paliekot tam saistītam tikai ar māti ar nabas saiti. Pēc nabas saites pārgriešanas jaundzimušais uzsāk savu- patstāvīgu dzīvi, tāpēc bērna nonāvēšana šai laikā tiek uzskatīta par nonāvēšanu pēc dzemdībām.⁸² Šī noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijā ļoti būtiska ir likumdevēja norāde uz to, ka šajā gadījumā slepkavība tiek izdarīta „tieši pēc dzemdībām”. Šis jēdziens nav tuvāk paskaidrots- nav konkrēti minēts uz cik ilgu laika posmu šī norāde attiecas, taču, domājams, ka līdz brīdim, kad māte ir apkopusi un pabarojusi savu tikko dzimušo mazuli. Ja slepkavība tiek veikta pēc tam, tad tas jau kvalificējams citādi- pēc KL 117.panta 2. punkta kā slepkavība vainu pastiprinošos apstākļos- kad nonāvēts mazgadīgais.

Cietušais šajā gadījumā var būt tikai savs, dzimstošs vai tikko piedzimis bērns, jo pediatrijā lietotais jaundzimuša bērna jēdziens, t.i., bērns līdz viena mēneša vecumam, Krimināllikuma 119.panta izpratnē nav piemērojams. Arī otrs lietotais jēdziens- jaunpiedzimušais, t.i., bērns, kurš, kopš piedzimšanas nav nodzīvojis ilgāk par vienu diennakti, šķiet, ka šeit nav pielietojams, taču šāda jēdziena lietošana Krimināllikumā šo

⁸¹ Liholaja V. Atbildība par nedzimuša un jaundzimuša bērna dzīvības apdraudējumu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. 26.lpp

⁸² Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. 57.lpp.

pantu padarītu kaut nedaudz saprotamāku.⁸³ Apskatāmo noziedzīgo nodarījumu var izdarīt kā ar aktīvu, tā arī ar pasīvu darbību. Par aktīvu bērna slepkavību sauc tādu darbību, kas vērsta pret jaundzimušo un tiek veikta ar dažādiem paņēmieniem. Jaundzimušā nāve var iestāties no mehāniskās asfiksijas- deguna atveru un mutes aizspiešanas, kakla saspiešanas ar rokām vai cilpu, krūšu un vēdera sapiešanas, tāpat tš var būt darbības, kas veiktas ar cietiem priekšmetiem vai asiem rīkiem kā arī dažādas citas. Turpretim par pasīvu bērna slepkavību sauc tādu, kad jaundzimušais tiek atstāts bez palīdzības un tāpēc var aiziet bojā no vispārējās ķermeņa atdzišanas vai arī nomirstot no bada. Nāve, pie tam, neiestājas uzreiz, bet pēc diennakts vai pat vēl ilgaāka laika posma. Pazīmes tam, ka bērns atstāts bez palīdzības, var būt, piemēram, nenosietā nabas saite vai asins pēdas.⁸⁴ Pārsvārā jaundzimušā nonāvēšanai tiek pielietotas aktīvas darbības. Šis noziedzīgasi nodarījums uzskatāms par pabeigtu, kad mātes darbības vai bezdarības rezultātā iestājusies bērna nāve.⁸⁵

No subjektīvās puses šo slepkavību var izdarīt kā ar tiešu, tā arī ar netiešu nodomu. Ja māte slepkavību izdarījusi ar tiešu nodomu, tad viņa ir apzinājusies sava nodarījuma prettiesiskumu, paredzējusi sekas- bērna nāves iestāšanos- un vēlējusies tās. Savukārt, ja slepkavība izdarīta ar netiešu nodomu, tad bērna māte tieši tā nāvi nav vēlējusies, bet gan apzināti pieļāvusi šādu seku iestāšanās iespējamību. Taču 119.pantā minēto noziedzīgo nodarījumu var realizēt tikai ar piepeši radušos nodomu, jo „to māte izdarījusi dzemdību laikā vai tieši pēc dzemdībām to izraisītā psihiskā un fizioloģiskā stāvokļa ietekmē,” tādējādi, ja tas būtu pirms tam rūpīgi apdomāts un izplānots, tas nonāktu pretrunā ar likuma jēgu.⁸⁶

Krimināllikuma 119.pantā paredzēto slepkavību atzīst par izdarītu mīkstinošos apstākļos, ņemot vērā jau minēto dzemdētājas psihisko un fizioloģisko stāvokli dzemdību laikā vai tieši pēc tām. Tieši šis īpašais stāvoklis, kura esamība katrā konkrētā gadījumā jākonstatē ar kompleksās ginekoloģiskās- psiholoģiskās ekspertīzes palīdzību, ir tas, kas ietekmē personas psihiskos spēju ietekmēt notiekošo, attieksmi pret to, spēju apzināties un kontrolēt savu rīcību (par pamatu tam var būt, piemēram, sievietes sāpes dzemdību laikā, kā ietekmē pēc dzemdībām sieviete savu tikko dzimušo bērnu nonāvē). Taču, gadījumā,

⁸³ Tiesu medicīna (rokasgrāmata ārstiem). A.Deņkovskis, A. Žitkovs, K.kalmikovs, A.Matiševs, V.Molčanovs, A.Tomiļins. Rīga: Zvaigzne ABC 1981. 315.lpp

⁸⁴ Tiesu medicīna (rokasgrāmata ārstiem). A.Deņkovskis, A. Žitkovs, K.kalmikovs, A.Matiševs, V.Molčanovs, A.Tomiļins. Rīga: Zvaigzne ABC 1981 322.lpp

⁸⁵ Liholaja V., Noziedzīgi nodarījumi pret personu. Rīga: Latvijas Universitāte, 26.lpp

⁸⁶ Turpat

kad nodoms nogalināt bērnu pēc piedzimšanas, radusies jau pirms dzemdību sākuma, šis mīkstinošais apstāklis nevar tikt ņemts vērā, jo šis īpašais sievietes pēcdzemdību psihiskais vai fizioloģiskais stāvoklis nav bijis par pamatu slepkavībai.

Šajā pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjekts ir speciālais- pieskaitāma, četrpadsmit gadu vecumu sasniegusi, dzimstoša vai tikko piedzimuša bērna māte.

4. Aborta neatļautas izdarīšanas tiesiskais regulējums citu Eiropas valstu kriminālkodeksos

Eiropā valstis, ievērojot likumdevāja attieksmi pret abortiem, tiek iedalītas četrās grupās:

1) valstis ar ļoti stingriem likumiem, kurās aborts ir vai nu vispār aizliegts vai atļauts tikai izņēmuma gadījumos, kad grūtniecība tieši apdraud sievietes dzīvību (Ziemeļīrija, nesēn arī Īrija un Malta);

2) valstis ar stingriem likumiem, kas pieļauj abortu tikai atsevišķos gadījumos- ja tiek apdraudēt sievietes fiziskā vai psihiskā veselība, ja auglim ir nopietni defekti, ja sieviete ir bijusi izvarota vai grūtniecība iestājusies incesta rezultātā, kā tas, piemēram, ir Portugālē, Polijā, Spānijā, Šveicē;

3) valstis, kurās aborts ir atļauts, ja pastāv medicīniskas vai sociālas indikācijas; Anglija, Ungārija, Islande, Kipra, Luksemburga, Somija;

4) neliels valstu skaits ar liberāliem likumiem, piemēram, Krievija, Latvija, kur aborta izdarīšanai ir nepieciešama tikai sievietes vēlma pārtraukt grūtniecību.⁸⁷

Kopumā pasaulē 98% valstu aborts ir atļauts sievietes dzīvības glābšanas nolūkā, 68%- tās psihiskās un fiziskās veselības saglabāšanai, 42%- ja grūtniecība iestājusies izvarošanas vai incesta rezultātā, 40%- sakarā ar augļa attīstības anomālijām, 29%- pēc ekonomiskām un sociālām indikācijām, un 21% valstu- pēc sievietes vēlēšanās.

Lai salīdzinātu neatļauta aborta veikšanas regulējumu dažādu Eiropas valstu tiesību aktos, autore apskatīs Austrijas, Šveices, Spānijas, Vācijas Kriminālkodeksus. Atbildība par grūtniecības pārtraukšanu regulējumam apskatītajos krimināllikumos ir dažas kopīgas pazīmes, kā, piemēram, tas, ka tajos kriminālatbildība tiek diferencēta 1) atkarībā no tā, vai grūtniecības pārtraukta ar pašas grūtnieces piekrišanu vai bez tās- pret viņas gribu, kas minēts kā kvalificējošs apstāklis, un 2) atkarībā no tā, vai noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir ārsts vai kāda cita persona. Izņēmums gan ir Šveices Kriminālkodekss, kura 119.pantā ir vienkārši norādīts uz trešo personu kā noziedzīgā nodarījuma izdarītāju.

Austrijas Kriminālkodeksa 96.§. kā kvalificējoša pazīme norādīts nodarbošanās raksturs. Tāpat, Austrijas Kriminālkodeksa (turpmāk- Austrijas KK), grūtnieces nāve kā nodarījumu kvalificējoša pazīme norādīta tikai gadījumā, ja grūtniecību pārtrauc persona,

⁸⁷ Abortu likumība pasaulē. <http://lv.wikipedia.org/wiki> (aplūkots)

kura nav ārsts.⁸⁸ Austrijas KK, grūtniecības pārtraukšanu regulē Sevišķās daļas Otrā sadaļa-96.-98.§. Turpretim 97.§. regulē grūtniecības pārtraukšanas nesodāmību- un tā nav sodāma, ja to veic ārsts pirmo trīs grūtniecības mēnešu laikā pēc tās iestāšanās un ja pirms tam ir notikušas ārsta konsultācijas, vai, ja grūtniecības pārtraukšana nepieciešama, lai novērstu nopietnas, citādā veidā nenovēršamas briesmas dzīvībai vai, lai novērstu smagu kaitējumu grūtnieces fiziskajam vai psihiskajam veselības stāvoklim, vai, ja ir nopietnas briesmas, ka bērnam var būt smagas fiziskas vai psihiskas novirzes, vai grūtniece ieņemšanas brīdī ir bijusi mazgadīga, un visos gadījumos grūtniecības pārtraukšanu veic ārsts, vai, ja grūtniecības pārtraukšana tiek veikta, lai glābtu grūtnieces dzīvību no tiešām, citādā veidā nenovēršamām briesmām apstākļos, kad medicīniskā palīdzība nevarēja tikt sniegta laikus.⁸⁹

Atšķirībā no Krimināllikuma, Austrijas KK minēts arī tas, ka nevienam ārstam nav pienākums veikt grūtniecības pārtraukšanu vai piedalīties tās izdarīšanā, izņemot gadījumus, kad grūtniecības pārtraukšana sevišķi nepieciešama, lai glābtu grūtnieces dzīvību no tiešām, citādā veidā nenovēršamām briesmām.⁹⁰ Šis nosacījums tāpat attiecināms arī uz personālu, kurš strādā slimo aprūpes dienestā, medicīniski tehniskajā apkalpošanā vai sniedz sanitāro palīdzību. Tāpat neviens nevar tikt ierobežots jebkādā veidā par nesodāmas grūtniecības pārtraukšanas izdarīšanu vai piedalīšanos tajā, vai par atteikšanos veikt tādu grūtniecības pārtraukšanu vai piedalīties tajā. Taču sodāmi ir gadījumi, kuri uzskaitīti Austrijas KK 96.§. - kad grūtniecība pārtraukta bez grūtnieces piekrišanas, kā arī ja šīs personas darbībai ir nodarbošanās raksturs. Ja tiešais grūtniecības pārtraukšanas izdarītājs nav ārsts, kā arī ja šīs personas rīcībai ir nodarbošanās raksturs vai, ja tā izraisījusi grūtnieces nāvi. Tāpat Austrijas KK par sodāmu atzīst arī gadījumu, kad sieviete pati sev pārtrauc grūtniecību.

Šveices Kriminālkodexā (turpmāk- Šveices KK)- grūtniecības pārtraukšanu regulē Otrās grāmatas- Īpašo jēdzienu primā sadaļa- Noziedzīgi nodarījumi pret dzīvību un veselību. 120.pants nosaka, kāda grūtniecības pārtraukšana uzskatāma par nesodāmu.⁹¹ Tātad- tā uzskatāma par nesodāmu, ja tā ir veikta ar grūtnieces rakstveida piekrišanu ar darbībām, kuras veicis ārsts, kam ir attiecīgs patents, pēc otra ārsta, kuram tāpat ir attiecīgs

⁸⁹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. 271.,272.lpp

⁹⁰ Europe`s abortion rules.Austria. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6235557.stm#germany> (apskatīts 29.03.2010.)

⁹¹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. 370.lpp

patents, slēdziena, lai novērstu briesmas grūtnieces dzīvībai, kas nav novēršamas citādā veidā, vai lai novērstu lielas ilgstoša un smaga kaitējuma briesmas grūtnieces veselībai. Atšķirībā no citu apskatāmo valstu kriminālkodeksiem, šeit tiek arī sīkāk definēts slēdziens, kas tiek pieprasīts saskaņā ar 1. daļu, -tas jāsaņem no ārsta-speciālista, kuram ir priekšstats par sievietes stāvokli un kuram kantona, kurā ir grūtnieces dzīvesvieta vai kur viņai jāizdara iejaukšanās, kompetenta institūcija pastāvīgi vai uz laiku ir piešķirusi attiecīgās pilnvaras. Ja grūtniece nespēj novērtēt savu darbību raksturu un sekas, nepieciešama viņas likumīgā pārstāvja piekrišana. Nosacījumi par galējo nepieciešamību tiek saglabāti ar nosacījumu, ka pastāv tiešas, citādā veidā nenovēršamas ilgstoša smaga kaitējuma briesmas grūtnieces veselībai, un grūtniecības pārtraukšanu izdarījis ārsts, kuram ir atbilstošs patents. Šajos gadījumos ārstam 24 stundu laikā pēc iejaukšanās jāziņo kantona, kurā tika izdarīta iejaukšanās, kompetentām institūcijām. Šveices KK 121.pants regulē nepaziņošanu par grūtniecības pārtraukšanu, kurš nosaka ārstam, kurš, saskaņā ar 120.panta 2.daļu nav nosūtījis kompetentai institūcijai paziņojumu par grūtniecības pārtraukšanas izdarīšanu, sodāms. Gadījumos, kad grūtniecības pārtraukšana tikusi izdarīta grūtnieces citāda smaga stāvokļa dēļ, tiesnesis var mīkstināt sodu pēc sava ieskata.⁹² Pēc Šveices KK sodāmas ir persona, kura- pārtrauc grūtniecību ar sievietes piekrišanu; kura palīdzējusi sievietei pārtraukt viņas grūtniecību. Tāpat arī persona, kura pārtrauc grūtniecību bez šīs sievietes piekrišanas, kā arī tad, ja grūtniecības pārtraukšana ir nodarbošanās raksturs.

Vācijas Kriminālkodeksā grūtniecības pārtraukšanu regulē Sešpadsmitā sadaļasodāmi nodarījumi pret dzīvību. 218.§. tāpat nosaka, ka sodāma ir grūtniecības pārtraukšana. Taču darbības, kuru rezultāts iestājas līdz tam, kamēr izbeidzas apaugļotas olšūnas atrašanās dzemdē, -netiek uzskatītas par grūtniecības pārtraukšanu. Par smagu gadījumu ir uzskatāms tāds, ja persona- ir rīkojusies pret grūtnieces gribu vai vieglprātīgi pakļauj grūtnieci nonāvēšanas vai smaga kaitējuma veselībai nodarīšans briesmām.⁹³ Arī pati grūtniece par grūtniecības pārtraukšanu ir sodāma. Grūtniecības pārtraukšanas mēģinājums arī ir sodāms, taču pati grūtniece par mēģinājumu sodīta netiek. Tāpat Vācijas KK ir noteikti gadījumi, kad grūtniecības pārtraukšana netiek sodīta. Tie ir- ja grūtniece pieprasa pārtraukt grūtniecību un ir pierādījusi ārstam, saskaņā ar likumā noteikto kārtību (kompetentajai institūcijai pēc konsultācijas pabeigšanas jāizdod grūtniecei slēdzienus par veikto konsultāciju saskaņā ar Federālo likumu par konflikta situāciju, kas saistīta ar

⁹² Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. 371.lpp.

⁹³ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. 519.lpp.

grūtniecību, kurā norādīts pēdējās konsultācijas datums un grūtnieces vārds. Pie kam ārsts, kurš veic grūtniecības pārtraukšanu, nevar būt konsultants), grūtniecību pārtrauc ārsts un no ieņemšanas brīža nav pagājušas vairāk kā divpadsmit nedēļas. Tāpat tiesiska ir grūtniecības pārtraukšana, ko izdarījis ārsts ar grūtnieces piekrišanu gadījumā, ja, ņemot vērā grūtnieces dzīves apstākļus tagad un nākotnē, grūtniecības pārtraukšana saistāma ar medicīniskajām indikācijām, lai novērstu draudošās briesmas grūtnieces dzīvībai vai smagas briesmas viņas fiziskajai vai garīgajai veselībai, un ja šādas briesmas nevar novērst kādā citā viņai pieņemamā veidā. Šie noteikumi tiek piemēroti grūtniecības pārtraukšanas gadījumā, ko izdarījis ārsts ar grūtnieces piekrišanu, kā arī grūtniecības pārtraukšana gadījumos, ja sakarā ar medicīniskajām indikācijām pret sievieti ticis izdarīts Kriminālkodeks 176.-179.§ . paredzētais sodāmas nodarījums- tas ir- seksuāla ļaunprātība ar bērniem, smagas seksuālas darbības ar bērniem, izvarošana, seksuālās darbības ar personu, kura nespēj izrādīt pretošanos, un ir nopietns pamats uzskatīt, ka grūtniecība ir iestājusies sodāmā nodarījuma rezultātā un, ka kopš ieņemšanas brīža ir pagājušas ne vairāk kā divpadsmit nedēļas. Tāpat grūtniece nav sodāma, ja grūtniecības pārtraukšanu izdarījis ārsts pēc konsultācijas un ja pēc ieņemšanas nav pagājis vairāk par divdesmit divām nedēļām. Tāpat minēts, ka tiesa var atteikties no soda, ja grūtniece pirms ieņemšanas atradusies sevišķi grūtos apstākļos. Vācijas KK 218.b § regulē grūtniecības pārtraukšanu bez medicīniska slēdziena, kā arī nepareizu medicīnisku slēdzienu. Sodāma arī persona, kura, būdama ārsts, tīši izdod nepareizu medicīnisku slēdzienu. Tāpat, sīki regulēti ir arī ārsta pienākumi pārtraucot grūtniecību. Ārsta pienākumos ietilpst- dod sievietei iespēju paskaidrot cēloņusm sakarā ar kuriem viņa pieprasa pārtraukt grūtniecību, konsultēt grūtnieci par iejaukšanās nozīmi, īpaši par tās gaitu, sekām, risku, iespējamām fiziskām un psihiskām sekām, iepriekš pārliecināties uz medicīniskās izmeklēšanas pamata par grūtniecības ilgumu.⁹⁴ Vācijas KK 219. § - par grūtnieču konsultāciju grūtā un konflikta situācijā- paredz, ka konsultācija kalpo nedzimušas dzīvības aizsardzībai. Tās uzdevumam jābūt vērstam uz to, lai vairotu sievietes spēku grūtniecību saglabāt, atklātu dzīves perspektīvas kopā ar bērnu.⁹⁵ Turklāt, sievietei jāapzinās, ka viņas nedzimušajām bērnam jebkurā grūtniecības periodā ir tiesības uz dzīvību, un, ka tieši tāpēc grūtniecības pārtraukšana ir pieļaujama tikai tajos izņēmuma

⁹⁴ Europe`s abortion rules.Germany. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6235557.stm#germany> (apskatīts 29.03.2010.)

⁹⁵ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. 517.lpp.

gadījumos, kad bērna iznēsāšana sievietei kļuvusi par nepanesami smagu nastu⁹⁶. Padomim un palīdzībai konsultācijas laikā jāsekmē konflikta situācijas atrisināšanās un izejas atrašana no sievietei apgrūtinošā stāvokļa.⁹⁷

Vācijas KK 219.a regulē aģitāciju par grūtniecības pārtraukšanu, nosakot, ka ar brīvības atņemšanu vai naudas sodu sodāms tas, kurš publiski sapulcē, vai izplatot rakstveida materiālus, sava mantiskā labuma dēļ vai rupjā nosodāmā formā piedāvā, uzspiež vai reklamē grūtniecības pārtraukšanas veidus vai to atbalstīšanu, līdzekļus, metodes vai priekšmetus kuri pielietojami grūtniecības pārtraukšanas veikšanai. Šī panta b daļa par grūtniecības pārtraukšanai nepieciešamo priekšmetu realizāciju, taču ar to nav saprotama sievietes pašas sagatavošanās savas grūtniecības pārtraukšanai⁹⁸.

Personas atbildība par aborta izdarīšanu Latvijā un **Spānijā**, tiek diferencēta atkarībā no tā, vai šāda operācija izdarīta ar vai bez sievietes piekrišanas. Tāds KL norādītais apstākļi kā personas tiesības izdarīt abortu vai šādu tiesību neesamība KK nodarījuma kvalifikāciju neietekmē. Spānijas KK nav arī norādes uz tādiem atbildību pastiprinošiem apstākļiem kā nodarījuma atkārtotība vai aborta izdarīšanu antisanitāros apstākļos, grūtnieces nāve vai citas smagas sekas. Spānijas KK 144.pantā paredzēta vienāda atbildība par aborta izdarīšanu bez sievietes piekrišanas (pirmā daļa) un ar to, ja piekrišana iegūta ar vardarbību, draudiem vai viltu. Tālākie- Spānijas KK panti- 145. un 146. nosaka, ka sodāma ir arī persona, kura abortu sievietei izdarījusi ar viņas piekrišanu, taču izņemot likumā noteiktos gadījumus un arī pati sieviete ir sodāma, ja tā izdarījusi abortu vai devusi piekrišanu citai personai tā izdarīšanai. 146.pants sodu nosaka tam, kurš izdarījis abortu aiz rupjas neuzmanības. Spānijas KK regulē arī bojājumu nodarīšanu cilvēka embrijam. 157.pants nosaka atbildību personai, kura jebkādā veidā nodara bojājumus vai traumu cilvēka embrijam vai nopietnu kaitējumu tā nopietnai attīstībai, vai arī izraisa tam nopietnu fizisku vai psihisku trūkumu un nākamais- 158.pants nosaka atbildību personai, kura iepriekšminēto nodarījusi rupjas neuzmanības rezultātā.

Visbeidzot- Baltijas valstu tiesiskais regulējums attiecībā uz aborta izdarīšanu. **Igaunijas Sodumu kodeksā** ir paredzēta atbildība par neatļauta aborta izdarīšanu; aborts skaitās līdz 22. grūtniecības nedēļai. Atbildība, kāda iestājas par grūtniecības pārtraukšanu pēc 22.nedēļas, nav noteikta. Pēc sievietes vēlēšanās abortu Igaunijā var veikt līdz

⁹⁶ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. 519.lpp.

⁹⁷ Europe`s abortion rules.Germany. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6235557.stm#germany> (apskatīts 29.03.2010.)

⁹⁸ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. 519.lpp.

grūtniecības 12.nedēļai.⁹⁹ Pēc 12.nedēļas, līdz 22.grūtniecības nedēļai tā veikšanai ir nepieciešamas konsultēties ar ārstu, jāiegūst rakstisks atzinums ar atļauju aborta veikšanai. Atļauju grūtniece var iegūt, ja tiek konstatētas veselības vai kādas cita rakstua problēmas, piemēram, ja sieviete ir pārāk jauna (jaunāka par 16 gadiem), vai pārāk veca (vecāka par 45 gadiem).¹⁰⁰ Igaunijas Sodu Kodeksa 125.pantā ietverta atbildība par ļaunprātīgu grūtniecības pārtraukšanu, kas Krimināllikumā tiek definēta kā grūtniecības pārtraukšana pret grūtnieces gribu. Turpmākajā- 126.panta pirmajā un otrajā daļā noteikta atbildība par prettiesisku grūtniecības pārtraukšanu atkarībā no tās ilguma un atbildība tiek pastiprināta, ja grūtniecības laiks ir bijis virs divdesmit vienas nedēļas, kad bērns jau ir spējīgs patstāvīgi izdzīvot ārpus mātes ķermeņa. 127.pantā noteiktas personas, kurām ir tiesības pārtraukt grūtniecību un atbildību, kas iestājas, ja grūtniece pārtrauc grūtniecību vēlāk nekā likumā noteiktajā laika posmā. Igaunijas SK 128.pantā paredzēta sievietes atbildība par piekrišanu pārtraukt savu grūtniecību, ja tā dota personai, kurai pēc likuma nav tiesību izdarīt grūtniecības pārtraukšanu, kā arī par piekrišanu grūtniecības pārtraukšanai vēlāk nekā to paredz likums.¹⁰¹

Lietuvā abortu veic pēc sievietes vēlēšanās līdz 12. grūtniecības nedēļai. Lai to veiktu pēc 12. nedēļas, nepieciešama speciāla atļauja, kurā minēti medicīniska, sociāla vai kāda cita veida apsvērumi, kādēļ aborta veikšana ir nepieciešama.¹⁰² Lietuvas kriminālkodeksa 142.panta pirmajā daļā noteikts, ka pie kriminālatbildības saucama persona, kurai ir tiesības veikt abortu, ja viņa pēc grūtnieces vēlēšanās izdarījusi abortu ārpus ārstniecības iestādes vai arī ārstniecības iestādē taču bez tiesiska pamata.¹⁰³ Lietuvas kriminālkodeksa 142.panta otrajā daļā noteikta veselības aizsardzības speciālista, kam nav tiesību izdarīt abortu, atbildība par aborta veikšanu ārstniecības iestādē, bet panta trešajā daļā paredzēta atbildība personām, kuras veic abortu bez tiesībām to darīt, par ko tiek paredzēts salīdzinoši bargāks sods.¹⁰⁴ Salīdzinot visu trīs Baltijas valstu tiesisko regulējumu attiecībā uz aborta neatļautu veikšanu, autore secināja, ka pastāv daudzas

⁹⁹ 6. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004

¹⁰⁰ Europe`s abortion rules. Estonia. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6235557.stm> (aplūkots 10.04.2010.)

¹⁰¹ Igaunijas Sodu Kodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004

¹⁰² Europe`s abortion rules. Lithuania. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6235557.stm> (aplūkots 10.04.2010.)

¹⁰³ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 130.lpp.

¹⁰⁴ Lietuvas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004

līdzības. Visvirspusējāk apskatāmais jautājums tiek regulēts Lietuvas kriminālkodeksā, jo tajā nav paredzēta atbildība par aborta veikšanu bez grūtnieces piekrišanas, par atkārtoti izdarītu abortu, par tā izdarīšanu antisanitāros apstākļos, kā arī par grūtnieces nāves vai citu smagu seku iestāšanos neatļauta aborta veikšanas rezultātā. Turpretim visveiksmīgākais, autoresprāt, ir Igaunijas Sodu kodeksa regulējums, jo tajā tiek regulēts viss grūtniecības laiks, kas trūkst arī citos jau apskatīto valstu tiesiskajos regulējumos, t.i. netiek izslēgts laiks pēc 24. grūtniecības nedēļas līdz bērna piedzimšanas brīdim. Tāpat tiek paredzēta arī atbildība grūtniecei par aborta izdarīšanu pašai sev. Tāpat Igaunijas Sodu kodeksa 129.pantā paredzēta atbildība par nelikumīgu apiešanos ar cilvēka embriju vai augli, kaitējumu nodarīšanu dzemdē esošajam embrijam vai auglim, ievainojot to, ievadot kādu vielu, vai veicot cita veida darbības, ja tā rezultātā embrijs vai auglis priekšlaicīgi dzimis vai miris.¹⁰⁵ Salīdzinājumam jāmin, ka Krimināllikumā embrijs vai auglis tiek uzskatīts par tikai par daļu no sievietes organisma, nevis par citu veselu organismu un tādējādi- noziedzīgs nodarījums pret to- miesas bojājumu nodarīšana grūtniecei.

¹⁰⁵ Igaunijas Sodu Kodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 89.lpp.

Secinājumi un priekšlikumi

Pētījuma izstrādes rezultātā autore nonāca pie šādiem secinājumiem:

1. Pastāv terminoloģiska rakstura neprecizitātes attiecībā uz nedzimuša bērna attīstības stadijām un to definēšanu. Pastāv divi atsevišķi izšķirami jēdzieni- „embrijs” un „auglis”. „Embrijs” ir cilvēka organisms tā pašā aizsākumā, agrīnajā posmā tikko pēc apaugļošanās, laika posmā līdz 8. grūtniecības nedēļas beigām. Turpretim par „augli” tiek dēvēts šis pats organisms turpmākajā attīstības periodā- sākot ar 9. grūtniecības nedēļu līdz pat piedzimšanas brīdim. Kaut arī šie jēdzieni ir ļoti svarīgi, jo tie norāda uz mirkli, no kura uz gaidāmo bērnu varētu sākt attiecināt cilvēktiesības un līdz ar to- tiesības uz dzīvību, tie nav vienprātīgi pieņemti un netiek pietiekami plaši izmantoti.
2. Nepastāv vienots uzskats par cilvēka dzīves robežām- par to, no kura brīža uz mātes vēderā esošo gaidāmo bērnu varētu tikt attiecinātas tiesības uz dzīvību. Ir izstrādāti daudzi starptautiski tiesību akti, kas cilvēka tiesības uz dzīvību aizsargā, taču bez noteikta dzīves sākuma brīža, katra valsts tos var interpretēt pēc savas izpratnes.
3. Starptautiskajos tiesību aktos sievietes tiesības uz privāto dzīvi kolizē ar nedzimušā bērna tiesībām uz dzīvību.
4. Krimināllikuma 135.pantā pastāv vairākas nepilnības- 1) tā objekts aizsargā tikai pašas grūtnieces veselību un dzīvību neaptverot bērna tiesības uz tām; 2) nav noteikta grūtnieces atbildības par aborta izdarīšanu pašai sev; 3) nav noteikta diferencēta atbildība par grūtniecības pārtraukšanu atkarībā no tā, kurā attīstības posmā ir gaidāmais bērns.
5. Krimināllikuma 135.pantā atbildība ir paredzēta nevis par grūtniecības kā tādas pārtraukšanu, bet gan par aborta izdarīšanas speciālo noteikumu pārkāpšanu, no kā jāsecina, ka augļa tiesības piedzimt ne šajā krimināltiesību normā, ne Krimināllikumā vispār netiek ņemtas vērā.
6. Latvijas Republikā grūtniece un viņas gaidāmais bērns tiek uzskatīts par vienu veselu,- bērns ir kā sievietes organisma daļa. Līdz ar to tas netiek uzskatīts par atsevišķu organismu un tieši tādēļ Krimināllikuma 135.pants par „Neatļauta aborta izdarīšana” ir ievietots XIII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību” nevis „Nonāvēšana”, kur būtu tā īstā vieta.
7. No apskatītajiem LR spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem autore secināja, ka par abortu tiek dēvēta grūtniecības pārtraukšana līdz grūtniecības 24. nedēļai, par tā neatļautu izdarīšanu paredzēta atbildība Krimināllikuma 135.pantā. Taču turpmākajā grūtniecības

periodā līdz bērna dzimšanas brīdim par tā nonāvēšanu kriminālatbildība vairs netiek paredzēta.

Autore izvirza sekojošus priekšlikumus:

1. Ieviest Latvijas normatīvajos aktos vienotus „embrija” un „augļa” jēdzienus. Jēdzienu „embrijs” attiecinot uz cilvēka organismu tā agrīnajā attīstībā, kā tas jau vairumā gadījumu tiek darīts-laika pormā līdz 7.nedēļas beigām (7.nedēļām un 6.dienai) un jēdzienu „auglis”- attiecināt uz augošo bērnu laika posmā no 8.nedēļas sākuma līdz pat tā piedzimšanai.
2. Pamatojoties uz tikko minēto dalījumu, grozīt likuma normas, pieļaujot legālu abortu veikt līdz 8.grūtniecības nedēļai, kad gaidāmais bērns ir „embrija” statusā. Pēc 8.nedēļas, kad sākas strauja „augļa” augšana un attīstība, abortu ļaut legāli veikt tikai medicīnisku indikāciju dēļ.
3. Grozīt likuma normas attiecībā uz aborta veikšanu medicīnisku indikāciju dēļ, ļaujot to legāli veikt līdz grūtniecības 22.nedēļai, pamatojoties uz jaunākajiem zinātniskajiem pētījumiem par augļa dzīvotspēju, kuri apliecinājuši, ka tieši 22. nedēļa ir augļa vecums sākot ar kuru tas ir spējīgs izdzīvot patstāvīgi ārpus mātes miesām.
4. Izdalīt divus atsevišķus jēdzienus- 1) „neatļauta aborta izdarīšana”, kas attiecināma uz aborta izdarīšanu sievietei līdz 22. grūtniecības nedēļai un 2) „grūtniecības pārtraukšana”, kas attiecināma uz gaidāmā bērna nonāvēšanu laika posmā pēc 22. grūtniecības nedēļas līdz tā piedzimšanas brīdim, ievietojot to Krimināllikuma XII nodaļā „Nonāvēšana”.
5. Grozīt Krimināllikuma 135.pantu: 1) iekļaujot tajā atbildību grūtniecei par aborta izdarīšanu pašai sev; 2)paredzot dažādas atbildības formas neatļauta aborta izdarīšanai personai atkarībā no tā, cik nobriedis auglis sievietes ķermenī ir bijis.
6. Papildināt likuma normas, ņemot piemēru no Vācijas, nosakot obligātas konsultācijas sievietei grūtniecības stāvoklī pirms aborta izdarīšanas, kuru uzdevumam jābūt vērstam uz sievietes spēka vairošanu grūtniecību saglabāt, atklājot dzīves perspektīvas kopā ar bērnu. Liekot sievietei apzināties, ka viņas nedzimušajam bērnam jebkurā grūtniecības periodā ir tiesības uz dzīvību, un, ka tieši tāpēc grūtniecības pārtraukšana ir pieļaujama tikai tajos izņēmuma gadījumos, kad bērna iznēsāšana sievietei kļuvusi par nepanesami smagu nastu. Padomiem un palīdzībai konsultācijas laikā jāsekmē konflikta situācijas atrisināšanās un izejas atrašana no sievietei apgrūtinātā stāvokļa.

Annotation

The theme of bachelor work is „Unauthorized performin of an abortion”. Abortion has been performed everywhere in the world during centuries and it still is a well known fact that each day in the world many unborn children are killed through abortion. The sixth commandment which stipulates: "You shall not kill," obliges not only christians as a moral law, but also every human person including non-believers since it is also a natural law. Constitutions of many countries stipulate that every human person has a right to life. Not only that human life is sacred, but it is also inviolable. No one therefore, has the right to take away human life; instead we have the duty to care for it, to protect it and to defend it. This situation is due to the fact that abortion is legalised in most countries for unjustifiable reasons for example for the deformity of the unborn child, for economic difficulty, for psychological health of the mother, etc. Some countries defend the so-called right of the woman to decide whether to abort or not. This so called right of the woman to freedom of choice, derives from right to private life of each person, protected by the Constitution.

The international instruments on Human rights are ambiguous on the issue of whether the unborn child is protected or not. The analysis of the International Instruments on Human Rights shows that there is no explicit protection of the right to life of the unborn child. The regional Commissions, the Courts of Human Rights and some national Courts have refused to declare categorically that the unborn child is a subject of the right to life. Consequently, the protection of the right to life and other inherent rights of the unborn child is left to the free decision of the countries. It can rightly be affirmed that as far as the protection of the rights of this category of human beings is concerned, there is lacuna in international Law.

Therefore, even when the law recognises the rights of the unborn child, the protection of such rights is weak since it is made conditional to birth. Consequently, while some countries protect certain rights of the unborn child, others deny them. And therefore there is an urgent need for a universal legal protection of these rights, otherwise the discussions will go on and on and we will never get to an acceptable conclusion about this important question which is not only connected with us, but also with our next generation and the future of the world.

Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts

Literatūra

1. Abortu likumība pasaulē. <http://lv.wikipedia.org/wiki> (aplūkots 10.02.2010.)
2. Aborts un tā sekas. <http://www.irlaiks.lv/health/diet/extraordinary/article.php?id=894999>
3. Aborta sekas. http://www.heb.lv/bibliot_lv_files/lv/Abortu%20problema.doc
4. Brāzma G. Cilvēka embrija un augļa morālais statuss. *Latvijas Universitātes Raksti. Filosofija 2005, 687.sēj.* Rīga: Latvijas Universitāte, 2005 21.–30. lpp
5. Deksnis Z. Latvijas arhīvi. Vēsture. http://www.arhivi.lv/sitedata/ZURNALS/zurnalu_raksti/77-120-VESTURE-Deksne.pdf (apskatīts 22.04.2010.)
6. Judins A. Par aborta krimināltiesisko aspektu. Jurista vārds. 04.12.2001. Nr.174
7. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.
8. Krastiņš U. Vainas ietekme uz noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju. Jurista Vārds. 03.06.2003. Nr.21
9. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004
10. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
11. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Visparīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
12. Latvijas PSR Mazā Enciklopēdija. I sējums. Rīga: Izdevniecība Zinātne, 1967.
Liholaja V. Atbildība par nedzimušu un jaundzimušu bērna dzīvības apdraudējumu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003.
13. Liholaja V. Bioētika un krimināltiesības. *Latvijas Universitātes Raksti. Juridiskā zinātne 2008, 740.* Rīga: Latvijas Universitāte, 2008. 7.–26. lpp.
14. Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis. 2002.
15. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.
16. Liholaja V. Noziedzīgi nodarījumi pret personu. LU, 1998.
17. Latvijas tiesību vēsture (1914.-2000.). – Rīga: LU žurnāla „Latvijas vēsture” fonds, 2000
18. Mežulis D. Krimināltiesības shēmās. Sevišķā daļa. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001
19. Populārā medicīnas enciklopēdija. Rīga: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1984
20. Stankevics Z., Mgr. Theol. Raksts “Kāpēc man ir paveicies.” <http://www.prolife.lv/page.php?42.2> (aplūkots 9.04.2010.)
21. Tiesu medicīna (rokasgrāmata ārstiem). A.Deņkovskis, A. Žitkovs, K.kalmikovs, A.Matiševs, V.Molčanovs, A.Tomiļins. Rīga: Zvaigzne ABC 1981
22. Bonnie Steinbock. Life before birth. The moral and legal status of embryos and fetuses. Oxford University Press, 1996.
<http://books.google.lv/books?id=ukP5IOP3iCkC&printsec=frontcover&dq=Bonnie+Steinbock.+Life+before+birth.+The+moral+and+legal+status+of+embryos+and+fetuses.+Oxford+University+Press,+1996> (aplūkots 31.03.2010.)
23. Europe`s abortion rules. Austria. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6235557.stm>
24. Europe`s abortion rules.Estonia. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6235557.stm#germany> (apskatīts 29.03.2010.)
25. Europe`s abortion rules.Germany. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6235557.stm#germany>
26. Embryonic Development: 6 to 8 Weeks
http://www.ehd.org/resources_bpd_illustrated.php?page=8&language=56

Normatīve akti

1. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Pieņemts Latvijas Republikas satversmes Sapulcē 15.02.1922.; Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr.43.
2. 2005.gada UNESCO Vispārējā bioētikas un cilvēktiesību deklarācija.
http://unesco.lv/custom/Bioethics_Human_Rights_Declaration_lv.pdf (aplūkots 15.04.2010.)
3. ANO Ģenerālās Asamblejas 1948. gada 10. decembra Vispārējā cilvēktiesību deklarācija.
http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=49 (aplūkots 15.04.2010.)
4. ANO 1989.gada 20.novembra Konvencija par bērnu tiesībām.
<http://www.humanrights.lv/doc.vispaar/bernkonv.htm> (aplūkots 15.04.2010.)
5. ANO 1979.gada 18.decembra Konvencija pr jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu.
<http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/sievdisk.htm>(aplūkots 15.04.2010.)
6. ANO 1966.gada 16.decembra Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/pptpakc.htm>(aplūkots 15.04.2010.)
7. ANO 1966.gada 16.decembra Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/escpakc.htm>(aplūkots 17.04.2010.)
8. ANO 1959.gada 20.novembra Bērnu tiesību deklarācija.
<http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/berndekl.htm>(aplūkots 17.04.2010.)
9. Ārstniecības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. 12.jūnijs, Nr. 167/168.
10. Grūtniecības pārtraukšanas organizatoriskā kārtība: MK noteikumi Nr.590. Latvijas Vēstnesis, 2003. 28.oktobris, Nr.153.
11. Hipokrāta zvērests. http://www.mfd.lv/lv/hipokratazverests_lv.htm(aplūkots 14.04.2010.)
12. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 17.jūnijs, Nr. 199/200.
13. Seksuālās un reproduktīvās veselības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 31.janvāris, Nr.27.
14. *Spānijas kriminālkodekss* Liholaja, V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2002.
15. Ministru kabineta noteikumi Nr.590 Grūtniecības pārtraukšanas organizatoriskā kārtība
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=80585>(aplūkots 15.04.2010.)
16. World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children. 30.09.1990.
<http://www.un-documents.net/wsc-dec.htm> (aplūkots 11.04.2010.)
17. Latvijas Kriminālkodekss: LR likums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1992.
18. KPFSR Kriminālkodekss. Ar grozījumiem līdz 1944.gada 15.aprīlim. Oficiāls teksts ar pielikumiem un sistematizētiem materiāliem pantu kārtībā. – Maskava: PSRS Tieslietu tautas komisariāta Juridiskā izdevniecība, 1944.
19. Par kriminālatbildības atcelšanu grūtniecēm par aborta izdarīšanu: PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1954.gada 5.augusta dekrēts// PSRS Augstākās padomes ziņotājs, 1954, Nr.4.
20. 1903.gada 22.marta Sodu likums. Tulkojums ar paskaidrojumiem par Sodu likumu piemērošanu Latvijā. Tieslietu ministrijas neoficiālais izdevums. Rīga, 1923.

Juridiskās prakses materiāli

1. *U.S. Supreme Court Roe v. Wade, 410 U.S. 113 (1973)*
<http://supreme.justia.com/us/410/113/case.html>
2. *U.S. Supreme Court Doe v. Bolton, 410 U.S. 179 (1973)*
<http://supreme.justia.com/us/410/179/>
3. German Constitutional Court BVerfGE 39,1 (1975) Abortion Reform Law
Case <http://www.hrcr.org/safrica/life/39bverfge1.html>

Apliecinu, ka bakalaura darbu esmu uzrakstījusi patstāvīgi, izmantojot darbā norādītos avotus, un darbs nav plaģiāts.

/Darba autora paraksts, datums/

Bakalaura darbs aizstāvēts:
Bakalaura gala parbaudījuma komisijas sēdē
2010.gada ____ . _____
un novertēts ar atzīmi _____
Komisijas priekšsēdētājs _____